

תדש אדאר א. תדש ADAR I. ADAR II. ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

פורים סמח לכולם – PURIM SAMEACH

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Terezínská iniciativa zve všechny na vzpomínkovou tryznu, která se uskuteční v úterý **8. března** v 10 hodin v Pinkasově synagoze. Toto datum je tragicky zapsáno do paměti českých Židů jako den, kdy byl v roce 1944 vyvražděn rodinný tábor v Osvětimi-Březince. Federace židovských obcí v ČR i Židovská obec v Praze se obrací na všechny, kterým utrpení předků není lhostejné, s prosbou o účast. *ef*

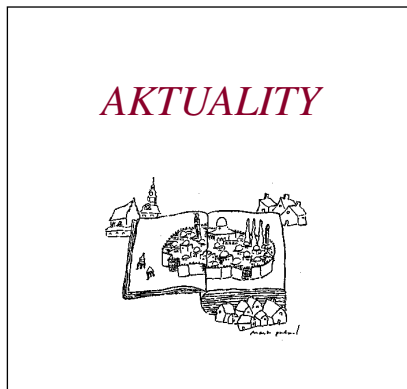
NORMAN EISEN V PRAZE

Na sklonku ledna se oficiálně ujal funkce nový americký velvyslanec v České republice, pan Norman Eisen. Skončilo tak dvouleté období, kdy v Praze šéf americké diplomatické mise chyběl.

Norman Eisen se narodil 11. listopadu 1960 v Los Angeles židovským rodičům, kteří přežili holocaust. Jeho matka pocházela ze Slovenska (z městečka Sobrance), přežila Osvětim, otec byl původem z Polska. Nebyli bohatí, a když se jim narodil syn, živili se tím, že prodávali u stánku hamburgery. Když bylo Normanovi čtrnáct let, jeho otec zemřel. Musel přerušit školu a pracovat, aby pomohl matce. Navzdory všemu absolvoval v roce 1985 právníká studia na Brownově univerzitě a v následujících třech letech pracoval jako sociální pracovník pro Ligu proti pomluvám (ADL). Ve studiích pak pokračoval na Harvardově univerzitě (seznámil se tu s Barackem Obamou), po absolutoriu (1991) pracoval sedmáct let v právnícké firmě Zuckerman Spaeder; byl také jedním ze společníků firmy. Roku 2003 patřil k zakladatelům vládní organizace pro potírání korupce státních úředníků.

Po prezidentském vítězství B. Obama jmenoval svého spolužáka a přítele zvláštním poradcem pro etiku a vládní reformu, vloni ho navrhl na velvyslanec post v Praze, jenže nominaci pozdržel Senát kvůli sporné výpovědi jednoho federálního úředníka, v níž figuroval i Eisen. Prezident nakonec využil práva obejít Senát v době, kdy se po volbách mění jeho složení, a jmenoval Eisena i bez souhlasu horní komory; ve funkci může ovšem bez dodatečného potvrzení setrvat pouze rok. Za své hlavní úkoly považuje nový velvyslanec prohloubit vojenskou spolupráci obou zemí, rozvíjet obchodní a ekonomické vztahy a samozřejmě také vztahy kulturní.

Norman Eisen už před příjezdem do Česka ohlásil, že se v rezidenci bude vařit košer kuchyně. Na jeho blogu se můžeme dočíst mj. o tom, že do Prahy rodina přijela „v době oživení česko-židovské komunity. Moje rodina a já vyznáváme židovskou

víru, a tudíž je to pro mě osobně hodně důležité. Velmi nás například potěšilo, že jsme byli pozváni na svatbu nového rabína

Norman Eisen s chotí ve Staronové synagoze.
Foto K. Cudlín, 2011.

Davidu Petera a jeho ženy Elisy Apfelbaumové. Brali se ve známé Staronové synagoze a byl to opravdu vzrušující zážitek. Být součástí česko-židovské komunity byl pro mě výjimečný moment, zvláště když jsem si uvědomil, že mí předkové se při svých pobytech v Praze modlili a možná také brali ve stejné synagoze.“ *red*

NFOH:

MIMOŘÁDNÉ VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ

Nadační fond obětem holocaustu vyhláší je mimořádné výběrové řízení v programu Budoucnost na podporu kulturních, vzdělávacích a podpůrných projektů židovských obcí, spolků a organizací. Grantové kolo je financováno z mimořádného daru od Židovské obce v Praze v celkové výši 500 000 Kč. Grantová pravidla společně s formuláři naleznete na <<http://www.fondholocaust.cz/>>. *mm*

BRNO ŽIDOVSKÉ O KRÚČEK BLÍŽE SVĚTU

V půli prosince 2010 uvítali v nově vybudovaném Turistickém a informačním centru v areálu židovského hřbitova v Brně-Židenicích představitelé židovské obce, Jihomoravského kraje a městské části Brno-Židenice první návštěvníky.

Slavnostním aktem vyvrcholilo několikaleté úsilí soustředěné do projektu *Brno židovské*, v němž brněnská obec seznamovala veřejnost s tradicemi, kulturou i odkazem, které nám předchozí generace zanechaly. Přestavbu zdevastovaného domku hrobníka financovala za přispění Jihomoravského kraje a městské části Židenice převážně z vlastních zdrojů. Špičkové technologické vybavení bylo pořízeno z dvoumilionové dotace Regionálního operačního programu Jihovýchod. Jediněčný projekt svým pojetím propojuje kulturní památky města Brna s židovskými pamětihodnostmi celé jižní Moravy.

Turistické a informační centrum brněnské Židovské obce (TIC ŽOB) nabízí vlastní webové stránky, v nichž informuje návštěvníky v pěti jazycích (češtině, angličtině, němčině, ruštině a hebrejštině) o židovských pamětihodnostech Brna a jihomoravského regionu.

Při návštěvě TIC ŽOB máte možnost zhlédnout hodinový dokumentární film, který je věnován nejen židovským památkám, ale dotýká se i židovské víry, kultury, hudby i tradic. Je rovněž pětijazyčný, stejně jako brožurka *Brno židovské*. K dispozici je i trojjazyčná publikace *Židovské Brno a jižní Morava*. V předšálí přednáškového sálu lze využívat počítače připojené k internetu. Pětijazyčný zvukový informační panel na nádvoří hřbitova a deset kapesních audio-průvodců napoví mnohé o významných osobnostech, které jsou zde pochovány.

TIC ŽOB vytvořilo celkem jedenáct turistických okruhů a exkurzí, které budou nabízet distribuční centra Židovského muzea v Praze a zaměstnanci centra při návštěvě Brna. Vybrat z nich si můžete i na adrese www.jewishbrno.eu.

Erika Bezdíčková, Petr Špunar

OBSAH

- Norman Eisen v Praze 2**
Brno židovské 2
Dva projevy v Senátu 3
Sidry na tento měsíc 4–5
Rodilý Čech, taky Žid...
 rozhovor s dirigentem M. Turnovským
 a jeho manželkou **6–7, 9**
Rabi Chajim ben Becalel 8–9
Jan Werich
 k židovskému miléniu **10–11**
Židé a vinyl II 12–13
 Nová kniha nakl. Sefer:
Hostinec /Austeria/ 14–15
O knize historika a diplomata
Šloma Ben Amiho 16–17
Výběr z českého tisku 18
Izrael: Nejistá sezona 19
Kalendářium 20
Zprávy z kultury, obcí a světa 21–24

Na letošním shromáždění ke Dni památek obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, které se sešlo 27. ledna 2011 v Senátu Parlamentu ČR, zaznělo několik zajímavých projevů. Dva z nich pro naše čtenáře přetiskujeme.

PROJEV ZUZANY RŮŽIČKOVÉ

profesorky AMU, bývalé vězeňkyně koncentračních táborů Terezín a Osvětim-Březinka.

Jsem muzikant, ne řečník, a je těžké zde před vámi hovořit. Promiňte proto, uslyšíte-li mnohé, co už bylo řečeno, a to mnohem lépe, nebo i něco, co jsem v jiném kontextu již o sobě vypověděla.

V době, kdy jsem vyrůstala, nebylo nic neobvyklého na tom být Židem a českým vlastencem. To byl duch Masarykovy republiky, jež otrávil až smrtelný jed nacismu. Sama pocházím ze sokolské a legionářské rodiny, a teprve když nacisté zasáhli do našeho života, musela jsem si položit otázku, proč jsem náhle vydělena ze společnosti, jejímž jsem se cítila přirozeným členem.

Dovedlo mne to k zájmu o judaismus, který nesmírně obohatil můj život. I když někdy musím prožívat dvojitý úzkost – o osud tohoto i izraelského národa.

Když nám v roce 1938 poslala rodina z Chicaga papíry opravňující k emigraci do USA, řekl můj tatínek: „Vlast se neopouští, když je v nesnázích.“ Zemřel v Terezíně v roce 1943, bylo mu 48 let...

Jsem vděčná za toto každoroční setkání na půdě Senátu České republiky, kde naši státníci vzdávají úctu československým občanům, obětem holokaustu. Není to ani trochu samozřejmé a moc si toho vážíme. Ale v záhlaví tohoto shromáždění je i „předcházení zločinům proti lidskosti“, věc neméně významná.

Začítla jsem se nedávno – při příležitosti nové inscenace – po létech znovu do Čapkovy Věci Makropulos a jako starý člověk jsem stanula v údivu nad tím, jak mlád Čapek pochopil tragédii dlouhého, natož nesmrtelného života, to, že se před vaším zrakem jistě jevy a situace zdánlivě neodvratně opakují, že se jako lidstvo i jako jednotlivci dopouštíme stále stejných chyb, stále se pohybujeme v nekonečné spirále, z níž se marně snažíme uniknout.

Pro věčnou naději, že se to jednou podaří, musí, se tu scházíme. Proto my, přeživší, vydáváme svědectví, snažíme se vyslovit nevyslovitelné, popsat nepopsatelné utrpení, tak bezmezně nelidské, tak dábelky cynické, že se tomu lidský

rozum vzpírá uvěřit. Toto je pak snadné zneužít, a až nebude svědků...

Dokud nebudeme dost silní na to, abychom se podívali realitě do tváře, a dost inteligentní na to, abychom se poučili ze zkušeností, nic se nezmění a toho se bojím. Pan Werich říkával, že pravda vítězí, ale dá to fušku. Zdá se mi někdy, že už na tu fušku zapomínáme, že jsme zlenivěli, že roste liknavost myšlení, snad i jistý mentální infantilismus, a to nejen u nás. Místo umění, které se musí ke katarzi probolet, jen plytká zá-

DVA PROJEVY ZE SENÁTU

bava, místo obětavého vlastenectví pohodlné „ubi bene, ibi patria“ atd., atp., všichni bychom mohli povídat.

Tak se stáváme slabou a snadnou obětí různě infiltrovaných i inherentních partikulárních nenávistí, ať už etnických, náboženských či třídních, tím se dostáváme do ohrožení a spirála se točí a točí...

My všichni tady tomu musíme a chceme čelit v každé podobě a na každém kroku. Každému z vás a za nás za všechny – za to děkuji.

PROJEV JIŘÍHO DANÍČKA

předsedy Federace ŽO v ČR.

Vážení a milí účastníci dnešního setkání, v haftarě k sidře Pekudej (První královská 7,51–8,21) čteme: „Poté kněží truhlu Hospodinovy smlouvy přinesli na její místo do přijímací síně domu do nejsvětější svatyně pod křídla cherubů. Neboť ti cherubové prostírají křídla k místu truhly a shora zakrývají truhlu i s jejími tyčemi. A tyče byly tak dlouhé, že předky tyčí byly viditelné ze svatyně před přijímací síní, zvenčí však viditelné nebyly, a byly tam až do tohoto dne.“

Byly tam až do tohoto dne.

To je velmi zvláštní formulace. První, co člověka napadne, je, že je to špatně přeloženo. Ale Vajihju šam ad hajom haze je skutečně gramaticky minulý čas a správný překlad tedy je „a byly tam až do tohoto dne“. Co si s tím počít? Text nás zřejmě nechce informovat o tom, že ty zmíněné tyče někdo odnesl, nebo dokonce odcizil. To by se dalo vyjádřit srozumitelně a jasně několika slovy. Také kralický překlad zachovává minulý čas. Moderní ekumenický překlad už považuje

je minulý čas za chybu a uvádí „a jsou tam dodnes“.

Někomu to může připadat malicherné, ale u textu, o kterém předpokládáme, že v něm nic není omylem či náhodou, to může znamenat hodně. Například míru spolehlivosti sdělení. Pokud například třeba řekneme: „Obraz je v muzeu dodnes“ a ten samý den jsme ho tam na vlastní oči viděli, pak je naše informace pravděpodobně správná. Ale také to pravda být nemusí. Od té doby, co jsme ho viděli, mohl být odstraněn, zničen, ukraden... Vlastně bychom také mohli a rigorózně vzato měli říci „byl tam až do tohoto dne“. To je, co víme určitě. Ostatní je pravděpodobné, hodně pravděpodobné, ale zcela jistě to není.

Zkusme takový přístup vztáhnout na jednání lidí. A třeba rovnou na naši situaci. Scházíme se tady pravidelně už několik let, a je to hezká tradice, třebaže má u základu velmi smutné události. Slavnostní shromáždění těch, kdo přežili holokaust, politiků, Židů, představitelů církví, Romů v historickém sále Senátu, společná vzpomínka na ty, kteří na tom byli v zlých dobách násilí a zkázy nejhůře a většinou zahynuli, i projev vůle osobně a aktivně se postavit do cesty těm, kteří násilí a zkázu obdivují a rádi by si praxi nacistů zopakovali, to je povzbuzující skutečnost.

Asi se ptáte, co s tím má společná gramatika ve starém hebrejském textu, jak souvisí téma a důvod tohoto setkání s přítomným a minulým časem v jedné jeho větě. Mně to vychází následovně: Až dnešní setkání skončí a my se rozejdeme do svých domovů, můžeme tam říci: Sešli jsme se a ta dobrá tradice trvá až dodnes. Jenže, správněji, stejně jako starý kronikář v První knize Královské, bychom asi měli říci „a scházeli jsme se až dodnes“. Protože jestli se sejdeme za rok znovu, budeme-li živi a zdraví, to záleží na nás. Jisté je vždy jen to, co už se stalo, a aby to trvalo i do budoucna, musí se to, často i se značným úsilím, obnovovat. Hovoří o tom ostatně i jeden verš z ranní modlitby, který zní „pán divů, jenž svou dobrotou denně, neustále, obnovuje dílo počátku“.

Doufám, draží přátelé, že se nám to podaří, že budeme moci i v příštích letech konstatovat, že „scházeli jsme se až dodnes“. K tomu vám všem přeji hodně zdraví a dobré vůle a za dnešní účast za Federaci ŽO i NFOH také upřímně děkuji.

PEKUDEJ (2M 38,21–40,38)

Do jaké míry závisí prospívání jednotlivce na jeho pilné práci a chytrém plánování a jak je ovlivňuje náklonnost (či její nedostatek) Všemohoucího? Rabi Jochanan, velký talmudista, který žil ve 3. století v Zemi izraelské, nás učí: „Existují tři klíče, které jsou výhradně v rukou Svatého, Budiž požehnán, jež nikdy nespěří prostředníkovi: klíč k dešti – hlavní příčině, a tedy symbolu prosperity a úrody –, klíč k rození dětí a klíč ke vzkříšení mrtvých.“ (B. T. Taanit 2A) Z toho se zdá jasné, že finanční situace, děti a vzkříšení záleží na Boží vůli a nikoli na lidském úsilí a umu. Raši dodává ke sloům rabiho Jochanana pozoruhodný komentář. Na závěr stavby svatyně a všech jejích dodatků, Bible prohlašuje: „Poté ten příbytek, ten stan i všech jeho náčiní, přinesli k Mošemu.“

Raši, který cituje Midraš Tanchuma, interpretuje takto: „A přinesli celou svatyni k Mojžíšovi, protože ji nedokázali správně postavit. Jelikož Mojžíš do této chvíle nevykonal při stavbě svatyně nic, Svatý, Budiž požehnán, mu ponechal úkol postavit ji, neboť nikdo jiný nebyl schopen to učinit. Mojžíš svatyni postavil. Řekl Mojžíš Svatému, Budiž požehnán – Jak je možné, že takovou stavbu lze postavit lidskou silou? Ten mu odpověděl: Musíš se tou prací zabývat; bude to vypadat, že jsi to byl ty, kdo ji postavil, ale ve skutečnosti se postává sama.“ (Raši ad loc) Když svatyni postavil sám Hospodin, proč ji Izraelité vůbec Mojžíšovi nosili? Odpověď, která se nabízí, je taková, že takto svět pro Boha funguje: skrze lidské prostředníky. Ve všech oblastech života je nezbytné, abychom my smrtelníci vyvinuli úsilí (kterému mnozí židovští teologové, jako rav Dessler, říkají *hištaclut*). Ale musíme chápat, že v konečném součtu se vše děje jen proto, že si to přeje Hospodin.

Na základě jedné interpretace Maimonida bych rád navrhl poněkud odlišný výklad tohoto midrašického komentáře i odlišnou filosofii s ohledem na lidskou spoluodpovědnost ve světě. Rabíni Talmudu nás učí, že existovaly tři věci, které vykonal král Chizkijahu, za něž ho moudří pochválili, a tři věci, za které ho nepochválili. K těm, za které ho pochválili, patřilo, že vyřadil z oběhu jistou *Knihu léčení* (B. T. Pesachim 56A). Maimonides nás ve svém komentáři k Mišně zpravuje v netypickém detailu, že tato *Knihu léčení* byla spojena s modlářstvím a neměla žádné výsledky. Velký filosof a kodifikátor zákonů vysvětluje, proč je v popisu obsahu knihy tak mnohomluvný: „Protože jsem slyšel ... že král Šalamoun údajně napsal tuto *Knihu léčení*, a když člověk onemocní, vezme

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podval: *Purim*.

tu knihu, jedná podle její rady a vyléčí se z nemoci. A když král Chizkijahu viděl, že lidé se přestali spoléhat na Hospodina, Budiž pochválen (místo toho spoléhali na tuto knihu), odstranil knihu a vyřadil ji z oběhu.“

Sám Maimonides pak mluví ke čtenáři vlastními slovy, která jsou (opět velmi netypicky) plná opovržení: „A musíme chápat slabost tohoto tvrzení, jež obsahuje dotek hlouposti, protože je nemožné představit si, že Chizkijahu by měl co společného s takovým bláznovstvím nebo že by ho jeho následovníci chválili za tak nesmyslný a špatný nápad. Cožpak byste navrhovali, kdyby hladový člověk, který si opatřil kus chleba a snědl ho, tedy učinil něco, co vyléčilo jeho strašlivou nemoc hladu, aby poté už nespolehal na Boha a nepoděkoval by za to, že mu poskytl jídlo, které odstranilo jeho bolest?“

Je zvláštní, že komentátor, který navrhl, že *Knihu léčení* vytvořil král Šalamoun, byl právě Raši. Maimonides trvá na tom, že jediný důvod, proč byla kniha vyřazena z oběhu, byla její modlářská podstata. Bere jako přirozené, že každý člověk pracuje ve své oblasti co nejlépe, a především lékaři podle něj mají povinnost léčit, aby svými

léky a postupy, které předepisují díky svým znalostem a vhledu, zachránili tolik životů, kolik je možné. Vyléčený pacient ovšem vždycky musí pamatovat na to, aby poděkoval nejen lékaři, ale také – a možná především – Všemohoucímu, který předtím vložil moudrost do mysli velkého léčitele.

Z Maimonidova pohledu takto svět funguje: lidé musí nabyt co nejvíce znalostí a vyvinout co nejvíce vůle, aby dosáhli těch nejlepších výsledků. Ano, Hospodin pracuje na tomto světě prostřednictvím svého lidského stvoření a inteligence, jíž je obdařil.

PURIM

Purimový svátek není pro judaismus příliš typický, spíše se židovským zvykům a praktikám vymyká. Hrdinkou Megily je koneckonců Ester, krásná Židovka, která vyrůstá v domě Žida Mordechaje (člena sanhedrinu!) a ten jí dovolí, aby se odebrala do paláce pohanského krále Ahašveroše a stala se jeho vyvolenou královnou. Naši moudří jdou tak daleko, že nás učí, že je pro každého člověka „mieva“ opít se na Purim tak, že od sebe nerozezná Mordechaje a Hamana (B. T. Megila 7a). Kam se poděly všechny zákazy smíšeného manželství, nejzřejmějšího nebezpečí židovské asimilace s hostitelskou kulturou v zemi exilu?! A co základní příkaz „Buďte svatí“ (3M 19,1) a výzva ke střídmosti, jíž obsahuje boží příkaz k Aronovi: „Ty a tví synové s sebou nepijte před vstupem do stanu setkání víno ani opojný nápoj, abyste nezemřeli, je to věčné nařízení pro vaše pokolení.“ (3M 10,9)?!

Myslím, že hlubší smysl Purimu pochopíme, když vezmeme v úvahu další aspekt kouzla tohoto svátku – Purim je židovský karneval, den, kdy se každý oblékne do kostýmu – a když si připomeneme první biblickou osobnost, která se převlékla za někoho jiného.

Nebyl to nikdo jiný než Jakob – Izrael, nejvyvolenější z praotců, otec dvanácti kmenů. Dovolil, aby mu matka Rebeka přivázala na ruce a krk kozí kůže, oblékl se do šatů staršího bratra dvojčete a před otce Izáka předstoupil, jako by byl starší bratr Ezau. Nasadil si masku Ezaua, aby od otce získal právo prvorozeného, právo, o němž se domníval, že mu právem náleží. Vedly ho k tomu tři zásadní důvody: zaprvé, když byla jeho matka těhotná a trpěla, Boží posel jí řekl, že „ten starší bude sloužit mladšímu“; zadruhé Ezau prodal právo prvorozeného za miskou čočkové kaše; zatřetí, Ezau porušil základní rodinný zákon tím, že se oženil se dvěma Chetitkami! Jakob byl určitě přesvědčen o tom, že na sebe na chvíli bere Ezauovy šaty, aby získal něco, co mu právem patří.

Možná to bylo tak, že otec Jicchak potřeboval důkaz, že Jakob je schopný vést rodinu, že to není jen naivní snílek, ale když je nutné, dokáže se zachovat jako agresivní lovec, statečný voják a protřelý politik. Jicchak koneckonců pochopil ze smlouvy mezi kusy, již Hospodin stvrdil s Abrahamem, že dějiny se k Izraelitům nebudou chovat vždycky v rukavičkách!

Ale pak se něco stalo. Latinský výraz pro masku je *persona*, z toho vznikl výraz personalita, osobnost, což je tvář, kterou nastavujeme vnějšímu světu. Jeden známý sociolog napsal, že existují čtyři typy „ty“: ten, kdo jsi; ten, kdo myslíš, že jsi; ten, za koho tě pokládají ostatní; a ten, za koho bys byl rád, aby tě ostatní pokládali. Někdy, a dokonce často, zapomínáme odložit své dočasné masky a stáváme se právě těmi lidmi, které hrajeme, ať už v dobrém či ve zlém. A tohle přesně se stalo praotci Jakobovi. Když mladý Jakob odchází k Labanovi, vezme s sebou svou masku a chová se stejně bojovně, dominantně a manipulativně jako Ezau. Na 22 let v sobě umlčí jemný hlas Jakoba, dokud se nezobaví Ezauovy osobnosti a nevrátí se do otcova domu a ke svému pravému já.

Purim je náš svátek v galutu, vypráví příběh o nejistém postavení Izraele (a lidstva) ve světě zbařeném přítomností Boha, kdy se dějiny odvíjejí jako náhodné řetězení událostí. Samotné jméno purim znamená losy, hru v kostky; výraz megila znamená být vystaven a zranitelný; samo zprostředkování textu dopisem (*igeret*) – neboť Svitek Ester je napsán spíše jako *igeret* než jako kniha (*sefer*) – naznačuje pomíjivost, bezvýznamnost. Za takových nepřátelských podmínek potřebuje každý ochranný plášť – maškarní kostým. Ester proto musí nosit vnější masku jako Ahašverošova královna a Mordechaj musí oblékat ministerský kabát králova poradce. Skutečnost je ovšem jiná: Mordechaj dláždí cestu pro zkázu tyranie a Ester zachrání svůj národ, oba v souladu s Božími plány na vykoupení lidstva.

Proč o Purimu tolik pijeme? Naši moudří nás učí, že pravá podstata člověka se odhalí ve chvílích, když je rozzlobený, když musí utrácet peníze a když je pod vlivem alkoholu. V nespravedlivém světě manipulativních Ezauů a tyranských Hamanů musíme často nosit agresivní a bojovné masky, abychom se ubránili. Zásadní ale je, co se objeví, když je odložíme (třeba pod vlivem alkoholu), když odhalíme své pravé já. Doufejme, že to bude jemný hlas Jakoba, hovořící o lásce a míru.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – březen 2011

Staronová synagoga

4. 3.	pátek	začátek šabatu	17.30 hodin
5. 3.	sobota	ŠABAT ŠKALIM PEKUDEJ 2M 38,21–40,38 hf: 2Kr 12,1–17 mincha	17.00 hodin
		konec šabatu	18.37 hodin
6. 3.	neděle	1. den Roš chodeš adar II.	
7. 3.	pondělí	2. den Roš chodeš adar II.	
11. 3.	pátek	začátek šabatu	17.41 hodin
12. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA VAJIKRA 3M 1,1–5,26 hf: Iz 43,21–44,23 mincha	17.15 hodin
		konec šabatu	18.49 hodin
13. 3.	neděle	den narození a úmrtí Moše rabenu	
17. 3.	čtvrtek	předsunutý půst Esterin	4.35–18.41 hodin
18. 3.	pátek	začátek šabatu	17.52 hodin
19. 3.	sobota	ŠABAT ZACHOR CAV 3M 6,1–8,36; maftir: 5M 25,17–19 hf: 1S 15,2–34 mincha	17.30 hodin
		konec šabatu	19.00 hodin
		předvečer Purim čtení Megilat Ester	19.45 hodin
20. 3.	neděle	PURIM	
21. 3.	pondělí	ŠUŠAN PURIM	
25. 3.	pátek	začátek šabatu	18.04 hodin
26. 3.	sobota	ŠABAT PARA ŠMINI 3M 9,1–11,47 hf: Ez 36,16–38 mincha	17.45 hodin
		konec šabatu	19.12 hodin
1. 4.	pátek	začátek šabatu	19.15 hodin
2. 4.	sobota	ŠABAT HAKODEŠ TAZRIA 3M 12,1–13,59 hf: Ez 45,16–46,18 mincha	19.00 hodin
		konec šabatu	20.23 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

V neděli 20. 3. šachrit a čtení Megilat Ester v 8.30 hodin, opakování Megilat Ester pro ženy v 11.00 hodin.

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

(Maisełova 4, Praha 1)

V neděli 20. března od 11 hodin Purim – čtení Megilat Ester.

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

RODILÝ ČECH, TAKY ŽID...

Rozhovor s dirigentem Martinem Turnovským a jeho manželkou

Martin Turnovský (nar. 1928 v Praze) studoval dirigování na pražské AMU u Karla Ančerla a George Szella. V roce 1958 získal první cenu na mezinárodní dirigentské soutěži ve francouzském Besançonu.

V 60. letech působil jako šéfdirigent Plzeňského rozhlasového symfonického orchestru (1963–1966), poté se stal šéfdirigentem Saského státního orchestru a Státní opery v Drážďanech (1966–1968). Působil také jako stálý hostující dirigent České filharmonie (1960–1968) a stálý dirigent Filharmonie Brno. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy emigroval do Rakouska. Byl šéfdirigentem orchestru Norské státní opery v Oslu (1975–1980), připravil také řadu představení pro západoněmeckou operu v Bonnu (1979–1983). Během pobytu v emigraci dirigoval řadu významných symfonických orchestrů, např. Newyorskou filharmonii, Clevelandský orchestr, Detroitský symfonický orchestr, Londýnskou filharmonii, Bavorský rozhlasový symfonický orchestr, Orchestr de la Suisse Romande, Vídeňské symfoniky, Torontský symfonický orchestr, Birminghamský symfonický orchestr, Královskou liverpoolskou filharmonii, Tokijský metropolitní orchestr, Symfonický orchestr v Sydney a řadu dalších. Po roce 1989 se vrátil do vlasti a vedl Symfonický orchestr hl. města Prahy FOK (1992–1996).

S manželkou Zdenkou (nar. 1927) mají dva syny, též hudebníky, oba působí v Rakousku.

Pane Turnovský, po otci pocházíte ze staré česko-německo-židovské rodiny. Váš dědeček s babičkou se proslavili tím, že založili pražskou kavárnu Edison. Vy si ji pamatujete?

Ne. Prý ale byla hodně navštěvována, nejen pražskými Židy, do kavárny Edison na Můstku chodili i Němci a Češi. Roku 1911 ji navštívil sám slavný vynálezce Thomas Alva.

Já mám vzpomínky na prarodiče až z doby, kdy kavárnu prodali, nějakému Karlu Kleinovi. Oni byli moc fajn lidi, hlavně dědeček byl hrozně roztomilý. Za války oba zahynuli, dědeček ještě v Terezíně, babičku poslali do plynu.

Váš otec byl právník a mimo jiné prý pracoval pro novináře a spisovatele Karla Krause.

Je to pravda, vyřizoval za něj různé záležitosti a zastupoval ho při soudních procesech.

Vzniklo z toho celkem blízké přátelství. Já ho bohužel nepamatuji. Jediný, koho osobně pamatuji, byla baronka Sidonie Nádherná. Jezdil jsem občas do Vrchotových Janovic, za války jsem odtamtud o Vánocích vozil kapry. Baronka byla velmi přívětivá, hodně povídala a strašně moc kouřila, jako komín. Jezdila takovým zvláštním autem, něco mezi sportákem a terénním

M. Turnovský s chotí Zdenkou, 1972. Foto archiv.

vozem. V mládí musela být moc hezká. Za války její zámek zabrali Němci. Po válce se tam načas vrátila, ale mohla bydlet jen v takové chajdě v zámku. Někdy jezdila do Prahy, i za mým tátou. Komunisti jí majetek vyvlastnili a ona v roce 1949 odjela do Anglie, kde i zemřela.

Mám s ní spojenou takovou zajímavost: ve své závěti odkázala celý zámek mému otci. Když ho po pádu komunismu znovu slavnostně otvárali, byli jsme u toho s manželkou také. Oni říkali, jaké mají se zámek plány. Jen pro legraci jsem vytáhl tu závěť a povídám: „Já bych vám chtěl něco ukázat, možná vás to bude zajímat.“ Pan ministr vykulil oči a říkal: „Co s tím budete dělat?“ Byl z toho celý zděšený. Uklidnil jsem ho, že o zámek se starat nechci, že to dědictví nenastoupím.

Odkud pochází vaše matka?

Maminka byla původem Rakušanka, pocházela ale ze Sedmíhradska, tam se narodila. Když studovala ve Vídni, poznala se tam s otcem a přišla s ním do Prahy.

Měli jste v rodině nějaké hudebníky?

Táta byl výborný pianista amatér, žák Alexandra Zemlinského, což byl šéf Nového německého divadla. Byl nadaný, talentovaný, muzice rozuměl. Jako dítě jsem sedával pod klavírem a poslouchal jsem, jak hraje. Přátelil se i s dirigentem Německé

opery Georgem Szellem – ten se mi později, když jsem se začínal učit na akademii, hodně věnoval. Kdykoli jsem něco potřeboval, poradil mi, byl to takový dirigentský kurz na dálku. Když odjel do Ameriky, posílal mi odtamtud desky a pozval mě také na stáž, samozřejmě mě nepustili.

Muzikantem jste chtěl být od dětství?

Jako kluk jsem hrál na klavír, chtěl jsem být klavírista. Na jednom z prvních festivalů Pražského jara jsem ale viděl francouzského dirigenta Charlese Muncha a úplně mě fascinoval. Hned jsem se rozhodl, že chci dělat tohle! Ačkoli jsem úplně nevěděl, co to obnáší, šel jsem za tím a nakonec jsem se dirigentem opravdu stal.

Jaké byly osudy vašeho otce za války a po ní?

Provozoval praxi až do roku 1939, pak toho musel nechat. Dělal pomocného dělníka, protloukal se, jak to šlo, pak pracoval na pražské židovské obci jako právník, do Terezína ho poslali až na počátku roku 1945, dočkal se tam osvobození. Po válce měl ještě krátce praxi a po únorovém puči skončil. Sehnal místo jako hudební redaktor v Supraphonu a roku 1958 zemřel.

Jak jste prožil válku vy?

Od roku 1939 do roku 1945 jsem nemohl chodit do školy, vyhodili mě z tercie gymnázia. Nejprve jsem měl domácí učitele, pak jsem byl totálně nasazený: pracoval jsem jako prodáváč v jednom obchodě na Vinohradech, v Žitné ulici. Prodáváli tam desky, hlavně se šlágry, a k té prodejně patřila i opravná rozhlasových přijímačů. Šéf mě jednou poslal, abych vyzvedl u zákazníka rádio na opravu. Bylo hrozně těžké, na schodech mi vypadlo a úplně se rozbilo. Až jsme se všichni divili, co všechno se v něm mohlo rozbít. Pak jsem musel do lágru pro židovské míšence: nejprve do Klettendorfu u Vratislavi, a když se blížila ruská fronta, evakovali nás do Bystřice u Benešova.

Tam byl vězněn také Alfréd Radok.

Radok byl starší než já, s tím jsem se tehdy nestýkal. Ale byli tam kluci stejně staří jako já, taky budoucí hudebníci, jako dirigent Zdeněk Košler nebo skladatel Oldřich Korte. S Košlerem jsem se seznámil v Klettendorfu. Také on pocházel ze smíšené rodiny, jeho otec hrál před válkou v orchestru Národního divadla. Když jsem ho viděl poprvé, byl neuvěřitelně špinavý, protože v táboře dělal pucfleka u vedoucího, čistil mu kamna a od toho byl úplně

černý. Po válce jsme spolu studovali na akademii u Karla Ančerla. Košler byl neobyčejně talentovaný, se závratně přesným sluchem. V šedesátých letech zvítězil v dirigentské soutěži v New Yorku a pracoval rok jako asistent u Leonarda Bernsteina v Newyorské filharmonii; pak byl šéfdirigentem východoberlínské opery – odešel odtamtud na protest proti okupaci v srpnu 1968. Vrátil se do Prahy, uchytil se u České filharmonie, kterou i vedl, a pak v Národním divadle. Bohužel nedal na mé rady a nenechal si včas operovat nádor, zemřel už v roce 1995.

Organizovali jste v táborech kulturní program jako vězni v Terezíně?

V takovém rozsahu určitě ne. Pamatuji se, že jsem v Klettendorfu hrál něco od Korteho ve stodole na rozvrzané piano.

V Bystřici jsme pracovali těsně u tratě, a když tam jezdily vlaky, přilétávali tzv. hloubkaři, to byla anglická letadla, a stříleli do lokomotivy, takže to tam vybuchovalo. Jinak tam byly celkem snesitelné podmínky, nosili jsme pořád fošny a železné traverzy, kopali jsme zákopy. Jednou Němci někoho zmlátili. A Oldřich Korte při evakuaci do Bystřice utekl a schovával se u své milé, která se později stala jeho ženou.

Jaký byl návrat z války?

Po válce jsem dostudoval gymnázium, odtud jsem šel na Akademii múzických umění. To bylo roku 1948. Studoval jsem u Karla Ančerla a Roberta Brocka, předtím jsem soukromě docházel k profesorovi Dědečkovi, to byl velmi schopný a kultivovaný pedagog, kterého z politických důvodů z AMU vyhodili. Na Ančerla vzpomínám velmi rád, byl to výborný dirigent a trenér filharmonie, u něho se člověk naučil hodně už tím, že ho pozoroval při práci.

Studia se mi líbila, ale nemohl jsem dlouho vyjet ven. Roku 1958 jsem směl na dirigentskou soutěž do francouzského Besançonu a vyhrál jsem ji! Jenže: se mnou tam jel jeden pracovník ministerstva kultury, který mě, jak mi později došlo, hlídal a špehoval. Když jsme se vrátili, pěkně mi to polepil a já nesměl devět let za hranice. Laureát soutěže dostává pozvání, ale já nikam nemohl, seděl jsem doma, dirigoval písničky v armádním uměleckém souboru Víta Nejedlého a če-

kal, až se věci uvolní. Pracoval jsem ale také v Plzni jako šéf rozhlasového orchestru, to byla pěkná práce. Pak se mi naskytla krásná příležitost: dirigoval Drážďanský státní orchestr, což je dodnes jeden z nejlepších evropských ansámbků s velkou tradicí, dirigoval ho třeba Richard Strauss. Jel jsem tam a oni se mě ptali, jestli dělám i operu, zalhal jsem, že ano, a tak mi nabídli *Figarovu svatbu*. Od rána do večera jsem pak ležel v Mozartovi a nějak jsem to zvládl. To byl rok 1966. Zůstal jsem až do srpna 1968. Zůstal bych i déle, ale na protest proti tomu, že k nám vpadli Rusové a východní Němci, jsem složil funkci. Totéž udělal Košler v Berlíně a Neumann v Lipsku.

Jak se k vám tehdy chovali lidé?

Normální Němci báječně. Měl jsem Fiata 600, na něm český praporek, lidi nám fandili. Ale oficiálové byli hrozní. Věděl jsem, že tam zůstat nemůžu. Jel jsem ještě do Lipska, odehrál koncert, a pak do Prahy.

Martin Turnovský, Karel Ančerl a Zdeněk Košler, padesátá léta. Foto archiv.

Zabalili jsme pár věcí, hlavně partitury a s tím malým fiátkem jsme vyrazili do Vídně. Začínali jsme od nuly.

Jaké byly počátky?

Nejprve to vypadalo slibně, měl jsem nabídky od dvou velkých hudebních agentur, německé a anglické. Ale Pragokonzert jim pak oznámil, že mě nesmějí zastupovat, jinak že nedostanou levné české muzikanty, Suka, Panenku atd., které Pragokonzert zastupoval. Představitelé obou agentur na to přistoupili a já byl na suchu. Ančerlovi řekli totéž. Pak se ale naskytla švédská agentura, vedl ji rodilý Čech, taky Žid, a ten mi nabídl roku 1975 práci v Norsku, v Oslu. Zůstali jsme tam skoro pět let. Tam jsme se častěji vídali s Radokovými, kteří žili v Göteborgu. Radok byl hodně nešťastný, stýskalo se mu a navíc pracoval v divadle, kde pano-

vali levičáci. Moje žena učila Davida Radoka, dnes slavného operního režiséra, znát noty.

Pracoval jste pak po celé Evropě i v USA, řídil slavné orchestry. Co vám na dirigentské práci připadá nejobtížnější?

Práce s ansámblem: máte sto lidí a snažíte se jim vtisknout svou představu. Mluvíte s nimi, přesvědčujete je, zpíváte jim, animujete je. Tuhle schopnost musí člověk mít.

Kdo jsou vaši oblíbení skladatelé?

Martinů, Ravel, samozřejmě Mahler, Mozart, Beethoven, Brahms, Janáček.

Jak vnímáte Richarda Wagnera?

Hrát Wagnera mi problém nedělá, vnímám ho jako velkého skladatele, i když samozřejmě vím, že to byl i velký Němec a velký antisemita.

Jaké pojetí oper vám vyhovuje? Jste nakloněn modernímu režijnímu a výtvarnému zpracování?

Pokud se povede. Ale viděl jsem už skutečné hrůzy: třeba Dvořákovu *Rusalku* na představení v Salcburku. Děj se odehrával v nevěstinci, na konci *Rusalka* prince skopla do kanálu. Nebo – také v Salcburku – *Kátu Kabanovou*, umístěnou na nějaký dvůr obklopený paneláky. Tam, kde má Káťa sko-

čit do řeky, se zpěvačka vsoukala do kašny, ze které jí koukaly ruce i nohy. Jednou měl slavný italský dirigent Riccardo Muti řídit nějakou podobnou moderní adaptaci, ale když to viděl, sebral klobouk a odjel. Jenže on si to mohl dovolit.

Jak s operou zacházejí v Japonsku, kde jste také několikrát pracoval?

Velmi tradičně. A navíc, hudebníci i diváci jsou tam velmi vzdělaní, poučení. Po představení následuje setkání muzikantů a publika, při kterém se lidé ptají, někdy hodně odborně. Jednou jsem dirigoval Dvořákovu *Pátou symfonii* a kvůli příliš rozvláčenému závěru jsem na konci vyhodil 4 takty. Hned se mě pak jeden pán při debatě zeptal, jak to je možné, musel jsem to vysvětlit.

(pokračování na str. 9)

RABI CHAJIM BEN BECALEL MAHARALŮV BRATR

Cyklus Rabínské myšlení středověku a renesance

Rabi Chajim ben Becalel z Friedberka bývá nejčastěji zmiňován v souvislosti se svým slavným bratrem, pražským Maharalem. Přestože ve svém díle nedosáhl stejné myšlenkové originality, poskytují jeho spisy zajímavý pohled na řadu témat, která ve 2. polovině 16. století zaměstnávala židovské učence v aškenázské oblasti. Rabi Chajim se narodil nejspíše roku 1524 v polské Poznani. Studoval v Krakově a také v lublinské ješivě slavného Šaloma Šachny. Roku 1549 odešel do Německa a někdy v 60. letech 16. století se stal rabínem ve městě Friedberg v kraji Wetterau (Hesensko); zde roku 1588 o svátku Šavuot zemřel.

PROTI TIŠTĚNÉ KNIZE

Rabi Chajim patřil k těm židovským učencům 16. století, kteří se dívali s nevolí na tištěnou knihu. V prvních desetiletích po objevu knihtisku byl počet hebrejských knih sice ještě omezený (dnes je známo asi 200 titulů hebrejských inkunábulí oproti 30 000 v ostatních jazycích), avšak od dvacátých let 16. století produkce hebrejských knih prudce rostla.

Příspěly k tomu zejména tiskárny italské, ale také středoevropské. Tiskaři se výběrem titulů a vychalováním na titulních stranách pokoušeli přilákat pozornost nejen rabínských učenců, ale také nově vznikajícího nerabínského publika. Toto publikum tvořili muži světských povolání, často souvisejících s obecní samosprávou, jež se tehdy rozvíjela (obecní písaři, účetní, volení i jmenovaní představitelé obcí), ale také obchodníci, soukromí učenci, sami tiskaři, sazeči nebo korektoři. Ženám a málo vzdělaným mužům byly určeny první knihy v jidiš.

Některí učenci, jako pražský rabín Mordechaj Jaffe nebo historik David Gans, novou kulturu tištěné knihy bez výhrad přijali. Jiní, například Maharal, se k ní stavěli se smíšenými pocity. Maharal, který během svého života vydal řadu vlastních spisů, nebyl proti tisku jako takovému. Uvědomoval si však, že tištěná kniha, cirkulující v mnoha výtiscích, bere rabínským učencům možnost kontrolovat šíření myšlenek a studijní návyky židov-

ské společnosti. Maharal například kritizoval již tehdy převažující edice Talmudu, které obsahovaly text tosafot; považoval analytické rozborů tosafistů za příliš komplikované pro začínající studenty. Podporoval proto tisk studijních vydání, jako je nedávno objevený tisk talmudického traktátu Nida, odvolávající se na Maharalovy zásady (Praha 1608). Ve spise *Gur arje* Maharal přímo označil „nedostatek vhodných knih“ za příčinu chyb židovského vzdělání. Podpora vydávání vhodných učebních textů je zřejmá i z Maharalovy aprobače k jednoduché

Friedberg, rytina Mathiase Meriana z pol. 17. století.

hebrejské gramaticy Josefa ben Elchana na Heilpruna *Em ha-jeled* (Praha 1597).

Rabi Chajim oproti tomu patřil k učencům, kteří tištěnou knihu odmítli. Samozřejmě nebyl nepřitelem hebrejských knih nebo písemnictví, ale považoval text za pouhou pomůcku proti zapomnění, pevně spojenou s ústní výukou v ješivě. Tištěná kniha v jeho očích vedla jednak k inflaci informací, jednak umožňovala a podporovala samostatné čtení. Povrchní nadšení „novinkami“ podkopávalo autoritu učenců minulosti – klasiků židovské tradice, zatímco samostudium vedlo k pohrdání autoritami žijícími. Ve spise *Vikuach majim chajim* z roku 1575 rabi Chajim píše:

Srdce lidu tihne převelice k novým knihám, jež byly vytištěny teprve nedávno, a nejradyji by jim připsali větší důležitost než spisům starým. Tvrdí totiž, že nové knihy všechny ostatní vyvažují, neboť v nich jsou obsaženy i starší názory. A názorová diverzita právních autorit je jim jen zbytečnou přítěží. Vždyť prý poté, co již byl Zákon (Tóra) shrnut ve velkém spisu Karo-

vě, nechť žije, by bylo záhodno učit se jen z tohoto spisu. Tito autoři si však chtěli naklonit lid sladkými slovy a usnadnit jim práci s těžkým studiem. Tak se stalo, že čím víc studium Tóry zjednodušovali, tím zvětšovali lenost. A nevzdělanců je v naší době víc, než jich bylo ve dnech starých učenců.

PROTI KODIFIKACÍM

Spis *Vikuach majim chajim* byl v prvním plánu útokem na dílo *Torat chatat*, které napsal Chajimův spolužák z lublinské ješivy, rabi Moše Isserles. Ve skutečnosti se však jednalo o obecnou kritiku kodifikací židovského práva. Sám rabi Chajim zmiňuje náboženskoprávní kodex rabího Josefa Kary *Šulchan aruch*, jehož vydání v šedesátých letech 16. století a rychlé rozšíření ve střední a východní Evropě vyvolalo u aškenázských učenců silný odpor.

Pražský Maharal se například obával, že Karův spis, oblíbený pro svůj jednoduchý jazyk a přehledné uspořádání, oslabí zájem o Talmud. Proč se pokoušet o složité odvozování halachy, když v *Šulchan aruchu* lze řešení snadno nalistovat jako v telefonním seznamu? Rabi Šelomo Luria viděl v kodexech ohrožení rozhodovacího monopolu elitních rabínských učenců. Budou nerabínští soudci nebo méně vzdělaní místní rabíni ještě konzultovat svá rozhodnutí

s předními učenými? Vždyť tiskař benátského vydání *Šulchan aruchu* kupcům sliboval *zkrácení halachy, na jehož základě všechny židovské domácnosti, od nevzdělaných po učené, budou vydávat soudy, zákazy a povolení týkající se jídelních předpisů.*

Chajimův bývalý spolužák Moše Isserles byl jedním z nejotevřenějších aškenázských rabínů své doby. Zabýval se studiem židovské filosofie, a dokonce se odvážil při výkladu jistého biblického verše citovat řeckého filosofa Aristotela, což vzbudilo hněv jeho bratrance Šeloma Lurie. Avšak ani Isserles, který proti kodexům neprotestoval, nepovažoval *Šulchan aruch* za dokonalý. Josef Karo totiž jako sefardský Žid přikládal přílišnou váhu názorům Maimonidovým a zcela opomíjel aškenázské zvyky – *minhagim*. Isserles proto sepsal vlastní kodex shrnující zákony připravující jídla a vedení košer domácnosti, který vyšel roku 1569 pod názvem *Torat chatat* v Praze. Autor v předmluvě slíbil, že vše pojedná *stručně, bez zbytečných rozkladů*

i pro a proti, aby byly snadno pochopitelné každému člověku, učenému i nepřilíživě vzdělanému. Z těchto důvodů jsem se nezdřoval tím, že bych citoval odpovídající text z Talmudu nebo ze starších kodifikátorů. Mým cílem totiž bylo pouze pojednat o zvycích (minhagim) nejposlednějších autorit, abych ukázal, jak se chováme.

Později Isserles opatřil celý Karův kodex poznámkami, v nichž modifikoval některá jeho rozhodnutí v souladu se středověkými aškenázskými autoritami. Tyto poznámky se pod názvem *Mapa* (Ubrus) staly nedílnou součástí *Šulchan aruchu* (Prostřený stůl), který se s některými dalšími komentáři stal nejautoritativnější formulací halachy v aškenázském prostředí.

Není proto divu, že Isserlesovo přitakání kodexům vyvolalo hněv rabiho Chajima.

STUDIUM BIBLE A RAŠIHO KOMENTÁŘ

Aniž si to patrně uvědomoval, také rabi Chajim byl silně ovlivněn sefardským myšlením. S Maharalem a s dalšími aškenázskými učenci sdílel přesvědčení, že židovské školy by měly věnovat větší prostor systematické výuce hebrejského jazyka, biblických textů a Rašiho komentářů. Přestože Rašiho komentáře byly vnímány jako základ aškenázské tradice, jejich studium bylo v 16. století oživovalo právě pod sefardským vlivem. Sám rabi Chajim v předmluvě k etickému spisu *Igeret ha-tijul* zmiňuje svého učitele, jímž byl *Jicchak ha-Sefardi, jenž odpočívá ve svatém městě Jeruzalémě a jenž mě vychoval na svém klíně a učil mě hlavně Písmo a také s velkou pečlivostí Rašiho komentář k Pentateuchu*. V souladu se zmíněným názorem sepsal rabi Chajim pro své žáky spis *Sefer ec ha-chajim* o hebrejské gramatice a významný suprakomentář k Rašimu *Beer majim chajim*.

Jak zhodnotit dílo a postoje rabiho Chajima? Ve srovnání s aškenázskými učenci, jako byli Moše Isserles, Mordechaj Jaffe nebo i Maharal, bychom jej snadno mohli vnímat jako nepřitele pokroku. Na druhou stranu si rabi Chajim možná citlivěji uvědomoval, že tištěná kniha a zejména kodifikace, i když upravené pro aškenázskou oblast, nemohou nikdy odrážet místní zvyky, charakteristické nikoli pro celý Aškenáz, ale pro konkrétní místně definovanou obec. Ze spisů rabiho Chajima tak cítíme obavy ze ztráty místních zvyků, jež nejsou nepodobné současným protiglobalizačním tendencím. Svou snahou zachovat specifika židovské kultury v každém konkrétním místě rabi Chajim naopak předběhl svou dobu.

PAVEL SLÁDEK

RODILÝ ČECH, TAKY ŽID...

(dokončení ze str. 7)

Setkal jste se někdy během své umělecké dráhy v hudebních kruzích s antisemitismem?

Ne, v cizině určitě ne. Tady snad jednou, v České filharmonii. Když mě Ančerl pozval s sebou na zájezd do New Yorku, abych mu dělal asistenta, jeden hráč se ozval, že to je pěkná „židovina“.

Jaký je váš názor na současnou Českou filharmonii?

Já myslím, že trpí tím, že se u ní často střídají šéfové a že by jí snad náleželo i přísnější vedení. Talich, Ančerl, to byli přísní a nároční dirigenti, kteří hudebníky cepovali; Neumann byl velký dirigent, ale nerad zkoušel, ve stylu – Vy to umíte, já to umím, večer to dáme dohromady – a na hudbě to bylo znát. Není to jednotný, soudržný orchestr, jako jsou třeba Vídeňáci nebo Berlínáci.

Co ještě pokládáte ze zahraniční práce pro naše podmínky za inspirující?

U nás třeba nefungují mládežnické orchestry. V Německu jich je spousta a některé mají špičkovou úroveň. Jednou jsem dirigoval s mladým orchestrem z Bavorska mši, kterou napsal Iija Hurník, na památku 1200 dětí, které se dostaly z bialystockého ghetta do Terezína a odtud hned do Osvětimi. Vybral jsem si naschvál mladé Němce. Bylo na nich vidět pohnutí, byli opravdu dojatí.

Pani Turnovská, vy také pocházíte ze zajímavé rodiny. Řekla byste o ní pár slov?

Od své maminky Marty Weinerové vím, že její otec, který se narodil kolem roku 1860 v Kostelci nad Orlicí, měl opravdu zajímavé kořeny. Ta rodina se původně jmenovala Perahiovi a pocházela ze Španělska. Slavný byl Mosez Lopez Perahia (snad dědečkův praprapraděd?), který působil jako finanční poradce Marie Terezie. Předtím měl ve Španělsku obrovské vinice, na tom zbohatl, ale musel ze země odejít a pracoval v Holandsku, pak ve Vídni. Císařovně dokonce půjčil peníze na to, aby přestavěla schönbrunnský zámek! Po třiceti letech pobytu pak musel odejít i z Vídně, odjel do Anglie, kde brzy zemřel. Jeho děti ve Vídni zůstaly, větev, ze které pocházel můj dědeček, se přesunula do Čech. Marie Terezie dluh Perahiovi opravdu splatila, poslala za ním do Anglie 350 tisíc zlatých, do banky. Když se moje teta vdávala, to bylo roku 1925, dozvěděla se o tom a vypravila se do Anglie. Jenže jí řekli, že ty peníze asi před

50 lety propadly státu... Tak vždycky, když vidím Schönbrunn, říkám si: Tak asi půlka mi patří.

Tyhle informace znáte z rodinné tradice? Mluvil se o tom?

Ano, mluvil. Přesnější údaje jsem se dozvěděla nedávno, když jsem četla dějiny Židů od Kurta Schuberta, a jméno Mosez Lopez Perahia se mi okamžitě vybavilo. Autor psal o té jeho půjčce na přestavbu Schönbrunnu. Ráda bych ale znala přesné podrobnosti...

Váš dědeček byl také finančník?

Byl zámožný, obchodoval na burze. Maminka říkala, že obchodoval s „americkou moukou“ a že žili tak dobře, že si ani nevšimla, že je první světová válka. Tehdy byla malá, v roce 1914 jí bylo osm let. Alois měl ještě syna, mého strýce, ten prý hodně hrával a prohrával v kasinu v Monte Carlu. V Kostelci prohrál celou ulici, každý rok jeden barák! Maminka přečkala válku jako poloviční Židovka, i když jí udali, podařilo se jí zůstat doma a přežít. Nějak očarovala toho Němce, který po ní chtěl doklady, koketovala s ním. Po komunistickém převratu odešla do Ameriky, nakonec žila ve Washingtonu, ale zemřít se vrátila po konci komunismu domů.

Vy jste problémy s režimem neměla?

Několikrát. Nejdřív jsem pomáhala utéct Kortemu, když ho po útěku z Klettendorfu zavřeli na Hagiboru. Zabavila jsem vrátného a Korte zatím skočil přes plot. Schovávali jsme se doma, pak na Šumavě ve vesnici Letovy u Stříbrných Hor a tam nás osvobodili Američani.

Pak nás s Kortem zatkl komunistická policie, někdy počátkem 50. let. Během studia na Akademii jsme museli absolvovat letní brigádu a nás poslali na Šumavu. Jakmile jsme ve Kvildě vystoupili z autobusu, rázem nás zatkl, že chceme překročit hranice, a poslali nás do vězení ve Vimperku. Vyslýchali mě, ale já jim ukázala zavazadla: že tam mám cedník a vařečky, a povídám: S tímhle se člověk chystá přes hranice?! Tak nás zase pustili.

Pane Turnovský, rodiny Turnovských a Korteových jsou nějak propletené...

To ano. Když se rozpadlo manželství Zdenky a Oldřicha Korteého, vzal jsem si Zdenku a Oldřich si zase vzal moji sestru. Rozváděl je tehdy náš táta, a pak se chytal za hlavu, že je máme zase oba v rodině...

ALICE MARXOVÁ

JAN WERICH U PŘÍLEŽITOSTI ŽIDOVSKÉHO MILÉNIA

Nakladatelství Supraphon vydává pod názvem Jan Werich – poklady z archivu CD s několika nahrávkami Werichových textů. Mezi nimi je i řeč, kterou J. W. pronesl před otevřením výstavy Milenium Judaicum Bohemicum v Židovské radnici v Maiselově ulici dne 29. 4. 1968. Rádi bychom ji čtenářům připomněli, nejen jako dokument doby před 43 lety, ale i kvůli významu, jež nabyl tento Werichův projev později, kdy jej lidé opisovali a rozšiřovali. Nyní si ho tedy můžeme nejen přečíst, ale i poslechnout.

Státní židovské muzeum přichází se stálou expozicí, kterou za chvíli zahájíme. Pro nás všechny je důležité, že se tato výstava obírá tisíciletým životem českých Židů a jejich podílem na rozvoji kultury v českých zemích. Jmenuje se ta expozice *Milenium Judaicum Bohemicum*. Doufám, že toto označení se stane, nebo může stát známé, jako před několika lety na příklad Velká Morava. Důležité je tady – a zajímavé –, že plán oslavy tisíciletí židovského usídlení v Čechách a založení Pražské židovské obce byl se zpožděním schválen. To by se dalo vysvětlit tím, že při jubileích, která se vztahují k době, která je delší než život smrtelného člověka, jsou vždycky nějaké potíže. Na příklad vezměte svatováclavské milénium v roce 1929. Tenkrát se historikové zlobili jeden na druhého, protože se nemohli dohodnout, od kdy vlastně mají začít těch tisíc let počítat. Spíš proto, že v roce 1966 naše zahraniční politika a problematika víc než s našimi problémy byla spojena s problémy našich zákazníků. Jak víte, náš zákazník, náš pán. A zlí jazykové tenkrát šeptali, že by prý Arabové a Asyřané a Feničané a Jordánci a Nubijci a Peršané nemuseli rádi vidět, jak se k nám sjíždějí Židé z celého světa na milénium a že by to mohlo ohrozit prodej plzeňského lahvového piva na dlouhodobý úvěr. A že by snad dokonce mohli odmítnout naše dary jako petardy, rozbušky a rachejtle, kterých v těch krajích rádi používají k oslavě Alláha a jeho proroka Násira. K tomu ke všemu navrhl ještě vypukly na Blízkém východě události. A tak musíte pochopit, že bylo úředně doporučeno – tedy skutečný autor zůstane asi utajen –, aby původně plánovaný rozsah zahraniční účasti se zredukoval pouze na hosty ze socialistického tábora. A ještě dříve, než toto usnesení bylo doporučeno, pouze ze Spo-

jených států se přihlásilo více než pět tisíc zájemců. A to nemluvím o zájemcích z jiných zemí. Omezení účasti pouze na navštěvníky ze spřáteleného tábora anulovalo smysl této výstavy ideově i materiálně. A přitom ani pořadatelům tohoto milénia, a koneckonců ani doporučovatelům, o dolary nešlo. Šlo jim o toto: na jedné straně ti Židé, jejichž předkové v polovině desátého století našli na tomto území svoji novou vlast, chtěli milénia využít k pozvání svých přátel z celého světa. Aby tato kulturní událost se stala naší zemí, naší vlastí, našemu státu důvodem ke chloubě. Abychom se mohli pochlubit, že v naší zemi byly a jsou demokratické tradice a že všechno, co je kulturní a lidské, nám nebylo a není cizí. Naopak. Že už dlouhá staletí je to u nás doma.

Na druhé straně některým žákům Marxe – snad chudáčekové ani nevědí, že Marx nebyl gój – šlo o to, aby se tyto tradice nepřipomínaly, neprobouzely. Jinými slovy

Foto Jovan Dezort, 1968.

jim šlo o to, zachovat status quo hniloby za každou cenu. Takže dnešního dne konečně zahajujeme Milenium Judaicum Bohemicum v tom duchu, v jakém původně bylo zamýšleno. Řečí dnešních dnů by se dalo říci, že zahajujeme rehabilitaci. Já se však pokusím používat tato slova co nejméně, protože mi připadá, že rehabilitace je něco, co opravuje věci, které se staly jinak, než praví zákon, že uvádí do pořádku proceduru. Že opravuje, ale že nenapravuje. Že opravuje chyby, ale nenapravuje křivdy. Uvádět na přesnou míru pravidla, ve kterých došlo k nepřesnostem, to může

dneska každý dobrý computer neboli elektronkový počítač. A udělá to přesněji a rychleji než člověk. Ale nemůže opravit lidské svědomí. A napravit může než svědomí.

Odčinit nemůže nikdo nic. Mrtvého nezbudíš, ztracená léta nevrátíš a probdělé noci strachu neobráteš v sladký spánek bezstarostnosti. A já přesto uznávám, že i rehabilitace opravná je nutná. Jsme ji dlužni postiženým i sobě. Sobě jako národu, jako státu a jako lidu. Jenže já si myslím, že s touto mechanickou soudní rehabilitací musí kráčet ruku v ruce rehabilitace duchovní. Rehabilitace svědomí. A myšlení. Myšlení nás všech jako celku. Jedna věc mi nedává spát. A to je, když začnu přemýšlet, kdo byl autorem dob tema, na které tolik naříkáme. A vždycky mi vychází, že to museli být Češi a Slováci. Neboť jaké národnosti byl prokurátor? Jaké národnosti byl muž, který mačkal knoflík k červené žárovce, aby dal prokurátorovi znamení, že obžalovaný se uchýlil od naučené výpovědi a že je třeba přerušit líčení? Já se hrozím domyslet, že to byli Češi a Slováci. Stejně jako ti, kteří ten zvonek montovali. A ti, kteří napojovali odposlouchávací zařízení. Stejně jako ti, kteří v kožených kabátech či uniformách byli suroví na slabé a bezmocné. A co bachaři? A fizlové? A to bych se mohl ptát hodně dlouho a vždycky by mi vyšlo, že to nemohl být nikdo jiný než řada Čechů a Slováků. A my jim to všichni usnadňujeme tím, že říkáme ONI! A já si myslím – a jsem si vědom, že je to myšlenka velice nepopulární –, že ale v té špíně měl každý alespoň trošičku omočený prstíček. A právě proto nám bude třeba naučit se myslet lidsky a demokraticky. A logicky. Důležitá práce, protože se týká každého z nás a je docela snadné ji odkládat a také ji předstírat. Ale jestliže chceme být jednou velký národ – a velikost národa není určena velikostí území, nýbrž velikostí ducha –, pak nám nezbude nic jiného ještě dlouho než na sobě pracovat.

Považoval jsem a považuji stále za největšího nepřítele člověka blbost. A z blbosti se narodil antisemitismus. Já nejsem tak vzdělaný jako pan Sartre a stovky jiných filosofů, abych mohl rozřešit nebo objasnit kořeny antisemitismu. Ale vím pudově a vím to jistě, že antisemitismus je jednou z největších příčin neštěstí lidstva. A vůbec ne proto, že ubližuje Židům, ale proto, že dovoluje hlupákům, zlým blbcům, nečestným a špatným zbabělcům zbavovat se pocitu méněcennosti. Přitom

méněcennosti, která je zasloužená a které se nikdy nezbaví. Antisemita je v podstatě nešťastný člověk. Antisemitismus nezpůsobují Židy, protože nejde vůbec o Židy. Neboť, jak řekl Sartre – nemýlím-li se –, kdyby Židé nebyli, antisemita by si je musel vymyslet. Je pochopitelné, že po zvěstvech, kterých se dopustil nacismus, by nebylo ani chytré, ani výhodné se hlásit k antisemitismu. A proto vynalézáme slova. Nová slova, vymyšlená prodejními nebo vystrašenými žurnalisty, hloupými ideology, kterými nahrazujeme slovo antisemitismus. A to nám dovoluje, abychom na jedné straně oficiálně kladli věnec na hrob Židům, umučeným fašismem, a současně nazývali Izrael agresorem. To nám dovoluje, abychom koncentrační tábory, třeba Osvětim – abych nejmenoval zem –, upravili a ukazovali co věčný pomník nacistických vrahů a současně vyhazovali z univerzit vědce a profesory a spisovatele a nazývali je sionisty. Kdyby to nebylo tak odpuzující, tak by to bylo k smíchu – ta představa, že říkáme agresor národu, který měl být podle autentických slov prezidenta sousední země vymazán z mapy a smeten do moře. Útočníka, vyzbrojeného nej-

Jan Werich v hale Židovské radnice. Foto Jovan Dezort, 1968.

modernějšími zbraněmi cizího původu, rozehnali jako hejno vrabců za tři dny. A to byli dělníci, rolníci, inteligence a jejich děti a ti to byli, co se ubránili přepadení. A my jim za to říkáme agresori... To jsou věci, nad kterými se prostě staví rozum. A tím spíš, že tuto náhražku za antisemitismus k nám přivál vítr od nejpokrokovějších a nejspravedlivějších států na této zeměkouli. Američané mají přísloví, které říká, že je zapotřebí všech možných druhů lidí, aby se naplnil svět. Vždycky bylo, je – a já se domnívám, že i bude – na světě víc lidí hloupých a nevzdělaných než chytrých a vzdělaných, i když chytrost a vzdělanost nejsou na sobě přímo závislé. Já znám mnoho vzdělaných hlupáků.

Byli a ještě dlouho budou antisemiti. Jestliže tu dneska stojím a mluvím o anti-

semitismu, ze kterého se rodí fašismus, tak to není proto, abych bránil Židy. Nebo abych se je snažil ochraňovat. Protože, zaplať Pán Bůh, Židi ukázali, že se bránit umějí a že se bránit chtějí. Když v minulém století pan profesor Tomáš Garrigue Masaryk se angažoval v takzvaném Hilsnerově procesu, vyčítali mu někteří čeští hlupáci, že je zaprodanec Židů. Masaryk jim prý odpověděl, že to nedělá proto, aby chránil Židy, ale aby chránil českého člověka před hlupáctvím. Těžko by se to dalo říci lépe. Já jsem byl vždycky nepřitelem antisemitismu, protože jsem ho považoval a považuji dodnes za svého vlastního nepřítele. A dějiny – a hlavně dějiny posledních 35 let – dosvědčily, že antisemitismus je avantgarda fašismu. A činem obojího je násilí. Útlak. A to jest imperialismus. Židé nikdy nebyli národ násilníků. Nenajdete v židovské kultuře nic nehumánního. To, co rádi označujeme za křesťanský projev lidskosti, má v židovské historii své dávné vzory. Podle mého soudu Židé nebyli a nejsou nijak zvláštní lidi. Vždycky to byli normální lidi v nenormálních podmínkách. Proti přesile fyzické síly, která je obklopovala, se bránili úsilím vyrovnat se si-

lou ducha. A tak tomu je i u českých Židů. Víte, není třeba jmenovat všechny velké duchy židovské kultury, které naše země zrodila. Já jsem hrdý na to, že mezi mými krajany jsou lidé jako Sigmund Freud, Gustav Mahler, Max Brod, Franz Werfel, Franz Kafka, Richard Weiner, Rudolf Fuchs, Egon Ervín Kisch, Otto Gutfreund anebo Karel Poláček, Bedřich Feigel, Egon Hostovský, Karel

Ančerl a jiní vynikající vědci, umělci, spisovatelé v dávné době i ze současnosti. A proto si myslím, že budeme muset začít rehabilitaci sami v sobě, naučit se myslet demokraticky, protože jsme to částečně zapomněli a částečně jsme neměli čas se to naučit. A to musíme proto, abychom měli svobodu. Ale svobodu takovou tu lidskou, svobodu, co nosíme a máme nosit každý v sobě. Potom snad bude jasnější, že antisemitismus je nepřítel svobody a že svobodní nebudeme – ani my, ani Slováci, ani nikdo jiný, dokud nebudou na světě plnoprávní lidé, to znamená i Židé. Pokud Židé po celém světě si nebudou jisti svým životem a svou existencí, nebude na světě svobody.

No a teďka bychom se mohli jít podívat na tu výstavu. Děkuji vám.

MILLENIUM JUDAICUM BOHEMICUM

Před 45 lety, roku 1966, se podle plánů Rady židovských náboženských obcí a Židovské náboženské obce v Praze měl uskutečnit ambiciózní projekt, který by připomněl tisíciletou přítomnost Židů na českém území a sedmisté výročí založení Staronové synagogy. Obě instituce zamýšlely do Prahy pozvat hosty z významných židovských organizací a připravit pro ně program, který by je seznámil se situací a zdůraznil především náboženské a duchovní aspekty židovského života u nás. (Okolnosti příprav popsala podrobně Alena Heitlingerová ve své knize *Ve stínu holocaustu a komunismu*, Praha 2006.)

Do oslav se chtělo zapojit i Státní židovské muzeum v Praze (SŽM) v čele s ředitelem Vilémem Bendou. Radě obcí a pražské obci se participace muzea zdála být s ohledem na aktuální situaci nemožná, zdůrazňovaly zamýšlený náboženský ráz oslav, ale nakonec navrhly, aby tedy SŽM uspořádalo při příležitosti oslav výstavu a zorganizovalo vědecké sympozium. Muzeum se do příprav pustilo s velkou vervou a počítalo s řadou doprovodných akcí (přednášky, sborník, seminář ředitelů židovských muzeí). Jenže státní úřady se zdráhaly projekt schválit, organizátoři museli od uspořádání akce v roce 1966 ustoupit a přesunuli ji na rok následující. Nemohli vědět, co přijde: reakce komunistického bloku na šestidenní válku v červnu 1967, okupace Československa v srpnu 1968 a další faktory měly za následek, že oslavy v původně plánovaném rozsahu byly zrušeny. Jediným faktickým výsledkem všech plánů byla paradoxně stála expozice, nazvaná *Millenium Judaicum Bohemicum*, již SŽM v Praze otevřelo na jaře 1968 ve Vysoké synagoze.

Výstavu připravenou podle scénáře hebraisty a historika Vladimíra Sadka zahájil na konci dubna 1968 Jan Werich, vernisáž se s ohledem na atraktivitu tématu i hlavního řečníka a také na význam akce pro židovskou komunitu konala v budově Židovské radnice. Málo se ví, že to nebyl Werichův první kontakt se židovským muzeem: o dva roky dříve otevřel na pozvání ředitele Bendy expozici na téma židovských zvyků a tradic v Klausové synagoze. Vilém Benda si s Werichem tykal (z dochované korespondence můžeme usuzovat, že se poměrně dobře znali), byl podle všeho z velké části také spoluautorem Werichova zahajovacího projevu z roku 1966. Text pro vernisáž výstavy k mileniu českých Židů, který Roš chodeš v tomto čísle publikuje, už ale nese znaky Werichova osobitého stylu a přístupu.

MAGDA VESELSKÁ

SMÍCH NA 33 OBRÁTEK

Výlet do světa elpíčček, singlů a alb – Židé a vinyl II

V minulém čísle Rch jsme přinesli článek *Židé a vinyl*, referující o knize Američanů Rogera Bennetta a Joshe Kuna *And You Shall Know Us By The Trail Of Our Vinyl* (A podle stop nás poznáte, na našich elpíčkách). Publikace, jejíž titul parafrázuje biblický novozákonní verš, přináší to nejlepší z rozsáhlé sbírky gramofonových desek s židovskou tematikou. Pojďme se dnes podívat na některé její protagonisty. Začneme v Hollywoodu.

V 80. letech 20. století zazářil v americké kinematografii snímek, který je dnes považován za součást zlatého fondu světové kinematografie: i u nás velmi populární *Hříšný tanec* (*Dirty Dancing*). Romantický příběh, který mnozí zatracují jako kýč a jiní zas milují kvůli údajnému poselství o svobodě, vynikl díky skvělým tanečním výkonům Patrica Swayzeho (který nedávno zemřel) a do té doby téměř neznámé Jennifer Greyové. Ta měla ovšem všechny předpoklady pro to stát se hvězdou: oba její rodiče byli herci a zpěváci, ale hlavně – jejím dědečkem nebyl nikdo jiný než svého času nejpopulárnější židovský komik Mickey Katz.

KOMEDIE JAKO ZPŮSOB PŘEŽITÍ

Každý správný muzikant, ať hraje jakoukoli hudbu, má rád legraci, a ze všeho nejvíc legraci hudební. Nedostižného mistrovství v tomhle oboru dosáhl v polovině 20. století Spike Jones a jeho *City Slickers*. Kdo slyšel jeho *Carmen Recrucified* (*Carmen znovu ukřížovaná*), už Bizetovu operu nemůže nikdy poslouchat s vážnou tváří. Totéž platí i o Rossiniho předehře k *Vilému Tellovi*, podané jako koňské dostihy, jejichž vítězem se stává outsider jménem Beetlebaum, a mnoha dalších vydařených kouscích. Jedním z nejvýraznějších hlasů orchestru Spika Jonese byl právě Mickey Katz. Jeho židovský textařský humor (ve zmíněné *Carmen* vystupuje např. Don Šmózé), klezmer klarinet a kloktavé vokální crescendo, které dnes již nikdo nedoká-

že napodobit, dodaly Spikeu Jonesovi punc jedinečnosti. Nahrávky jeho orchestru sloužily často jako hudební doprovod němých grotesek, u nás měly nemalý vliv na muzikanty kolem Semaforu, ale i na Karla Vlacha či Karla Krautgartnera.

místo. Fenoménu židovského humoru na deskách je věnována celá kapitola pod názvem „Smích na 33 obrátek“ (Pro ty mladší jen dodejme, že 33 obrátek za minutu, je rychlost, s níž se otáčely na gramofonu dlouhohrající desky, tedy elpíčka.) A s čím nás oba autoři seznámují?

„Když jsme začali objevovat všechny tyhle skryté poklady, tak to chvíli vypadalo, jako by Židé natáčeli jen samé komedie,“ říkají na úvod téhle kapitoly Bennett s Kunem. V roce 1970 psycholog Samuel Janus zjistil, že 80 % špičkových amerických komiků jsou Židé. „Pro většinu Američanů jsou Židé a komici synonymem,“ tvrdí Janus, který provedl psychologický výzkum a vyzpovídal několik desítek těchto umělců. Došel k závěru, že židovský humor má kořeny v bídě, chudobě a beznaději; představuje pro ně jeden ze způsobů, jak se s touto frustrující a často katastrofální životní situací vypořádat. „Dá se tedy říci,“ píše Janus, že „komedie je židovský způsob přežití v nežidovském světě.“

Názornou ilustrací k Janusovým studiím může být obal od desky Rodneyho Dangerfielda, nazvané *The Loser* (Smo-

lař). Uprostřed rušné manhattanské ulice stojí židovský komik nad porouchaným autem a snaží se přivolat pomoc, která nikdy nepřijde. Zkrátka běžná oběť ruchu velkoměsta. Rodney, vlastním jménem Jacob Cohen, se narodil právě v jedné z oněch chudinských čtvrtí, svůj pseudonym si vypůjčil ze slavných *Dobrodružství Ozzieho a Harriet*. A teď čeká, že ho někdo z téhle šlamastyky dostane.

Janusovu tezi o humoru jako způsobu přežití podporuje i Lawrence Epstein, harvardský profesor, který na toto téma publikoval řadu studií. Epstein píše o židovských komicích jako o „průkopnických emocích“. Jejich nahrávky navíc dokumentují další fenomén – postupnou emancipaci. Z chudinských předměstských čtvrtí amerických velkoměst se židovská kultura – hudba, literatura nebo divadlo – postupně dostává na výsluní většinové společnosti. A elpíčka 50. a 60. let jsou názorným dokladem toho, že židovská komunita, sužovaná od 20. let antisemitismem a hospodářskou krizí, se dokázala během necelých dvou dekád úspěšně společensky etablovat a stala se dokonce součástí obecně akceptovaného mainstreamu. Jak jinak si vysvětlit, že z komika, známého v tradičních židovských letoviscích v horách Catskills jako Phil „Král Chucep“ Silvers, se stane všemi Američany milovaný televizní bavič „Seržant Bilko“ (nedávno zaujal i české diváky jako jeden z „otců“ v televizní premiéře slavného filmu *Dobry den, paní Campbellová* s Ginou Lollobrigidou v hlavní roli).

„Skutečným milníkem je však Shelley

Berman, sedící na barové stoličce v elegantním obleku, v jedné ruce cigaretu a v druhé imaginární sluchátko,“ konstatují Bennett s Kunem. „Jeho album *Inside Shelley Berman* se v roce 1959 stalo první zlatou deskou v žánru mluveného slova a komedie, na žebříčku prestižního

časopisu *Billboard* se drželo v první čtyřicítce déle než dva a půl roku. Předznamenalo tak 60. léta, která se stala dekadou všeobecného uznání židovské komunity. Během těchto deseti let celé Spojené státy znaly z paměti deník Anne Frankové, v přímém přenosu sledovaly, jak Eichmann zaplatil za své zločiny, začaly snít o tom, že prožijí prázdniny ve

šetlu, podobném tomu ze *Šumaře na střeše*, a jásalý nad vítězstvím v šestidenní válce.

Typickou ukázkou té doby může být album, které se jmenuje *You Don't Have to Be Jewish* (Nemusíš být Žid), sestávající se z nahrávek skečů a scének v podání předních židovských interpretů. Celý název alba je *Nemusíš být Žid, aby sis užil tohle album* a jeho humor přesahuje všechny etnické či společenské hranice. „Jeho mottem je: smích je tu pro všechny bez rozdílu věku či národnosti,“ píší autoři, podle kterých je klíčem úspěchu židovské komunity v Americe šedesátých let univerzalizmus, nabízející „sdílené hodnoty“ doslova každému.

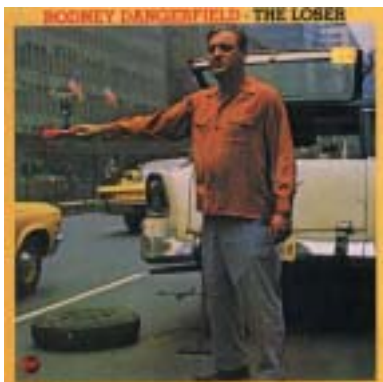
ELPÍČKA JAKO ARCHIVY

„Čím více materiálu jsme nasbírali, tím jsme si více uvědomovali, jakou roli se hrála v téhle době právě elpíčka,“ svěrují se Bennett s Kunem. „Oslovovala širokou veřejnost, ale pro samotné umělce sloužila také jako archiv, dodávající základy pro další práci. Například *The Barton Brothers* (Bratři Bartonové) použili svou předválečnou jidiš reklamu na krejčovský salon Joe and Paul v nové úpravě na svém úspěšném albu *Stories Our Jewish Mother Forgot to Tell Us* (Historiky, které nám naše židovská máma zapoměla říci). Anebo Myron Cohen – ten se svými starými humoristickými monology ani neinspiroval, on je jen pořád dokola omílal. Svým způsobem byl protipólem Lennyho Bruce. Legendární komik – jehož osud je znám i díky filmu *Lenny*, kde ho skvěle ztvárnil Dustin Hoffmann – sice zpočátku používal zkomolená jidiš slovíčka a dělal si legraci ze své nefunkční židovské rodiny, nakonec se ale stal jednou z ikon a hlavním mluvčím pozdní beatnické éry. A to bylo hlavně díky tomu, že se do minulosti moc neohlížel, naopak, snažil se žít co nejvíce přítomností, a to někdy až moc naplno.“

MICKEY KATZ

Vraťme se ale k Mickeymu Katzovi. Co nám o něm říkají naši dva autoři-sběratelé? „Ze všech židovských komiků dokázal média zvukových nahrávek nejlépe využít Mickey Katz. Každá deska s jidiš

parodiemi, kterou kdy vydal, se stala bestsellerem. Na jejich obalech se objevuje v mnoha převlecích, jednou jako středověký královský šašek, jindy jako židovský výrostek, jako delegát OSN, jako mešuge rocker s kytarou apod., ale snad nejznámější je jeho podoba coby námezdního dělníka v řeznictví Canter's Deli v Los Angeles, kde vedle sebe na háčích visí uzzeniny a hudební nástroje. Katz se občas dostával do problémů

s autorskými právy kvůli svým neuvěřitelným parodiím na současné hity a obaly jeho desek mu vždy ještě přitížily. Pak už nemohl tvrdit, že se originály jen inspiroval. Když je z *Hello Dolly* nakonec *Helly Solly*, je vše jasné.

Když se tak díváme na obaly Katzových elpíček, je nám zřejmé, že to nejsou jen názorné ilustrace proměn, kterými prošla americká židovská komunita v 50. a 60. letech. Jsou to vlastně satirické šlehy, které měly provokovat. A provokují dodnes.“

V Bennettově a Kunově knize je několik reprodukcí těchto alb. O písničkách samotných se tu již tolik nemluví. Pojďme se však u některých z nich zastavit: řeknou totiž mnohé i českým posluchačům, hlavně těm starším. Většina originálů se stala na přelomu 50. a 60. let *hity* (neboli *šlágry*, jak se ještě tehdy pod vlivem němčiny říkalo) i v českých úpravách. Tak se ze slavné písně *Ghost Riders in The Sky*,

kterou nazpíval mj. i Johnny Cash (u nás *Nebeští jezdci* v podání Waldemara Matušky), stali *Jezdci na boršči* (Borscht Riders in the Sky), *Karavana mezků* (Mule Train, u nás známá jako *Pony Express* v podání K.T.O.) dostala přídomek „Yiddish“ a mluví se v ní mimo jiné o kovbojské večeri sestávající se z bagele a lososa. U nás zlidovělá písnička, známá jako *Chodím po Broadwayi sem a tam*, se na albu Mickeyho Katze – za doprovodu jeho orchestru Kosher Jammers – objevuje pod názvem *She'll be Coming Round the Catskills* (Bude ob-

cházet hory Catskills). Ze slavného zálesáka Davyho Crocketta ze stejnojmenné balady se stal Duvid Crockett, král Delancey Street (newyorská ulička, kdysi známá vetešnictvími a košer prodejny). Nat King Cole se jistě divil, když uslyšel svou slavnou romantickou melodii *Walkin' My Baby Back Home* (Doprovázím svou milou domů) jako *Shlepin' My Baby Back Home* (Táhnou svou milou domů). A *Volání divokých husí* od Frankie Laineho zní taky dost šíleně jako *Gešraj of de vilde kačke*. Stejně jako v minulém čísle, i teď nezbývá než vřele doporučit poslech těchto skvostů. Hodně jich je na YouTube, ale nedávno vyšlo v USA i několik reedic na CD.

BUĎ TÍM, KÝM JSI

I když se o vnučce Mickeyho Katze, o níž jsme naše vyprávění začali, v naší knize nepíše, zahrajme si trochu na bulvár a vraťme se k jejím osudům. Nebyly lehké. Po obrovském úspěchu *Hříšného tance* se rozhodla, že změní svou příliš židovskou vizáž a podstoupí plastickou operaci nosu. Nejen že se chirurgicky nepovedla (musela jít na opravu), ale stála jí doslova kariéru. Přišla o své charakteristické rysy a lidé ji už nepoznávali. Ztratila tak i zájem filmových producentů. Sama pak prohlásila, že to byla největší chyba v životě. Od té doby se dokonce mluví o syndromu Jennifer Greyové, který je chápán i v obecné rovině – buď tím, kým jsi a nesnaž se to zakrývat. Je to i argument, který se zákonitě objevuje v mnoha diskusích o židovské identitě.

Trápení Jennifer však ještě nemělo skončit. V roce 1987 přežila těžkou automobilovou havárii, kterou zavinil její tehdejší přítel, herec Matthew Broderick.

Zotavovala se z ní dlouho. Přesto se však po čase vrátila k filmování. A zdá se, že jí teď štěstí přeje – Jennifer Greyová se koncem loňského roku stala vítězkou americké obdoby televizní soutěže *StarDance, když hvězdy tančí*. Je z ní opět celebrita.

V příštím, závěrečném díle se podíváme i na další kapitoly vynikající knihy Rogera Benneta a Joshe Kuna, která je – jak jsme se tu snažili ukázat – nejen fundovaným přehledem o fenoménu americké a židovské hudební a divadelní kultury, ale především unikátním svědectvím o době nedávno minulé.

TOMÁŠ KRAUS

MEZI ČTVRTOU A PÁTOU

V Seferu vychází Hostinec /Austeria/ Juliana Strykowskiého

Během jediného dne přestala dynastie Habsburků existovat. Přestala vládnout, jako když mávneš proutkem. Ten ozbrojený dragoun vypadá jak včerejší den. Chudák Aša! To Bumek ji přinesl v náručí. Byla tak krásná! Ještě dnes ji viděl živou a zdravou. A už není. Umřela! Hned první den. Jako dynastie Habsburků. Kdyby padl ten husar, tomu by se dalo ještě rozumět, ale nevinné děvče? To je nad lidské chápání. Díval se oknem spolkové místnosti jednoty obuvníků *Budoucnost* a spolku pracovníků s jehlou *Hvězda*. Po náměstí se projížděli kozáci. Jako kdyby na to měli právo. Jako kdyby to bylo normální od stvoření světa. Utíkal do Jednoty, protože se bál, aby nevydrancovali knihovnu, tak jako vydrancovali na nádraží armádní sklad s moukou a cukrem a komisním prádlem. Knihy se našťestí ještě nerabují. Husar stojí v pozoru, ozbrojený, připravený střílet. Město už nepatří Rakousku. Husar možná ani neví, že Rakousko přestalo existovat. Skonalo. Těžko si to představit. Je to nad lidské chápání. Takových let císař panuje, stovky let panuje celá dynastie, a během jediného dne najednou už do toho nemá co mluvit ani císař, ani dynastie. Ještě včera mohl císař darovat majetek, mohl udělit koncesi komu libo, a dnes už do toho nemá co mluvit. Kdyby například chtěl císař František Josef I. k nám teď přijet, kozáci by ho zastavili, jako teď zastavují každého, a vypítávají se, kam kdo jede. Nikoho nepustí do města ani nikoho nepustí ven. To je neslýchané! Nepouštět sem ani tam! On sám se proplížil. Průchodem domu v Bolechovské ulici a odtud na dulibskou silnici, po které šlo vojsko. Vojáci v holínkách, v létě! S dlouhými bodáky nasazenými na puškách; nevšimli si ho. Dnes má císař zakázaný vstup. To je, jako by někdo chtěl jít do biografu bez vstupenky... Na náměstí není ani noha. Těžko uvěřit. Cizí lidé na koních, s puškou v ruce. Projíždějí se, jako by to náměstí dávno znali, jako by se tu narodili, jako by tu bydleli, jako by se tady oženili. Jezdí po třech, po čtyřech. Před družstvem *Narodna Torhovla* se na chvíli zastaví, povídají si s vojáky, co tu drží stráž. Hlídkají velitele, možná samého generála. A pak klušou

dál. Občas vystřelí, ani nevědí proč. Taky není jasné, proč tak klušou v jednom kuse tam a zpátky. Jako by honili nějaké duchy, protože nikoho není vidět, nikoho není slyšet. Zarazí koně, nahlížejí do oken v přízemí. Ale rolety jsou stažené. Jsou to taky jen lidi a možná je to vystrašilo – ve

Hostinec je, mimo jiné, příběh o světě, který přestal existovat. Foto archiv.

všech oknech stažené rolety a skoro všude ty samé: z šedého plátna, s černými pruhy. Jednopatrové domy, jeden větší, druhý menší, jako vždycky, určitě to mají doma taky tak, ale všude stažené rolety! Všechna okna jsou zastřená! Když není válka, nic není tak důležité, ale za války se neví, jaká maličkost tě může zachránit. Koho to napadlo, že stažené rolety mohou kozáky vylekat! Copak je nikdy neviděli? Takový kočovný národ žije pořád ve stanech, a ty jsou plátěné, stejně jako ty rolety! Třeba jim to něco připomíná z jejich vlastní země. Třeba jim to zakazuje náboženství? Ale jaké by to mohlo být náboženství? Třeba by to dokázal vysvětlit nějaký velký učenec, co zná všechny mravy a zvyky divokých národů, nomádů, a tak dále a tak dále. Venku ještě bylo vidět, takže okna byla temná. To je přirozené. Ale spuštěné rolety za dne a vevnitř nikdo nerozsvítí?

To už není normální. Pusté náměstí, pusté ulice, koně se špacírují po chodníku jak lidé. A na náměstí, které zná člověk od dětství, zní dosud neslýchaná řeč. Je takové ticho, že by člověk mohl rozumět každému slovu. Kozáci se spolu baví a smějí se. Jeden se rozesmál velice nahlas a dokonce mile. A byl to zrovna on, kdo se rozmáchl pažbou, jako že rozbije okno. Ale neudělal to, jen se rozesmál na celé prázdné náměstí, strhl koně, kůň dosedl na zadní nohy a předními mával v povětří, jak je to vidět na cirkusových plakátech. Široká beranice, *kučma* tomu říkají naši Rusíni, ale strašně široká a strašně chlupatá. Nikdy v životě jsem neviděl tak chlupatou čepici, a je to vůbec možné, že jsou na světě takhle chlupaté ovce? Čepice s červeným dýnkem a se žlutým křížem se sesunula dozadu. Kozák měl mohutnou kšticí. Tou kšticí připomínal soudruha Šimona ze spolku pracovníků s jehlou *Hvězda*. To možná kvůli té jeho mohutné kšticí jsou do něj zamilované všechny mladé ženské, dokonce i ty s maturitou. Jako například Erna, sestra Henrietty, ženy advokáta Maltze. Ale opustila ho a odjela vlakem do Vídně. Henrietta přijela do Křivé ulice. Kdo bydlí v té ulici s dřevěnicemi a věčným blátem? Šimon zůstal stát na prahu a advokátovu manželku ani nepustil dál. V rozepruté košili vypadal jako nějaký apač. Tohle mu manželka advokáta Maltze řekla nakonec. „Kde je moje sestra?“ zeptala se. „A jak já to mám vědět?“ odpověděl pyšně soudruh Šimon. „Tohle je vděčnost za všechno?“ To znamená

za pomoc v době stávky, za vyučování esperanta, za čajovnu, za Toynbeehalle a veškerou dobročinnost sružení *Ženské centrum*. „Jak to spolu souvisí?“ odpověděl soudruh Šimon. „Moje sestra se nikdy neprovdá za obyčejného krejčího!“ – „To se ještě uvidí.“ – „Řekněte jí, prosím, aby se se mnou aspoň přišla rozloučit, kdoví jestli se ještě vůbec uvidíme.“ Když to Erna uslyšela, s pláčem vyběhla ven a padla sestře kolem krku. Obě pak s pláčem odjely a Šimon zůstal sám. A z chalup vyšli zloději a opilci, obyvatelé Křivé ulice, aby ho potěšili, přinesli láhev vodky a celou noc pili, soudruh Šimon taky, ačkoli nikdy nepil, a zpívali smutné písničky, ruské a zlodějské... A kozákův kůň tančil jako v cirkuse. Od kopyt mu vyskakovaly jiskry. Kozák mával ve vzduchu nahajkou. Takhle tedy vypadá nahajka. Tolik o ní člověk četl, tolik slyšel. Mohlo by se zdát,

že neexistuje nic horšího. A přitom my, Židi, ji známe z chederu. Je to zkrátka náš karabáč, který tak dobře známe od nejtulejšího věku! Kůň se otočil. Teď bylo jasně vidět temnou tvář a dlouhý zahnutý nos. Potmě bych ho poznal. Na prsou měl našitý pás s náboji. Vypadalo to moc hezky. Ani si neumím vysvětlit, k čemu to je. Čemu se to vůbec podobá?

„Pleteš hlouposti,“ přerušil ho starý Tag. „Když hlupáka pošleš na jarmark, kupci se radují. Tady se dějí takové věci, a ty mi vykládáš hlouposti! Sedni si k ní a hlídej ji.“

„Sedí tam Bumek.“

„To jako kdyby tam nikdo nebyl. Nebo ještě hůř. To není ani bratr, ani manžel, ani příbuzný, ani otec.“

„Jejího otce, fotografa Wilfa, jsem viděl v kuchyni. Nějaký husar tam drží tu jeho tlustou paničku za nožičku. Co tím ten husar chce říct?“

Starý Tag mávl rukou. Rozesmál se a nadjednou zmlkl. Jeho chichot zněl nepříjemně.

„Slyšíš?“ zeptal se. „Nebo se mi to jen zdá?“

„Někdo chrápe.“

„Někdo! Pěkný někdo! To je Bumek! A ona je teď sama!“

Z kuchyně vyšel fotograf Wilf se ženou Blankou. Chytili starého Taga.

„Kde máte nějakou volnou postel,“ zeptal se fotograf Wilf, „pro mou ženu, pro moji Blanku, zaplatím. Třeba někde v sousedství.“

„Pusťte mě. Za takovou noc, jako je ta dnešní, se neplatí. Máme jednu volnou postel nahoře, musíte po schodech. A dejte pozor, čtvrtý schod je rozbitý, prasklý. Geršone, jdi, doved je tam.“

Starý Tag pospíšil do ložnice. Svíce už se celé rozpustily v kalíšcích mosazného svícnu a plály jako olej. Plamínky poskakovaly po zuhelnatělých knotech, vyskakovaly a pohasínaly. Skomíraly a chystaly se zhasnout. Jak těžká je to, chraň Bože, smrt! Bílé kapky stearinu stékaly jako po okapu na podlahu. Záře, střídavě žlutá a červená, osvětlovala prostěradlo. Na posteli ležel Bumek a chrápal.

„Ach!“ zasténal starý Tag. „Já to říkal! Já to věděl!“ Mrtvá je sama. Přistoupil k spícímu Bumkovi a chytil ho za rameno.

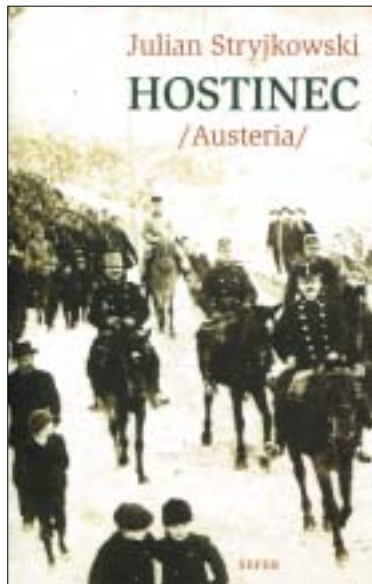
„Ašo! Ašo!“

Starý Tag ho nechal být.

Posadil se na židli mezi mrtvou a postelí.

Z vesty vytáhl hodinky. Bylo deset. Ještě hodina, dvě. Ty budou nejhorší. Pak už bude klid. Půlnoc je pro každého půlnoc. Pro ně také. Mezi čtvrtou a pátou začíná hodina zlodějů. Ale mezi desátou a jedenáctou v noci, to je ta hodina, kdy se muž přikrývá k ženě. To je ta hodina,

kdy se on přikrývá k Jevdoše. To je hodina znásilňování. Pro zbožné a věřící je to hodina hříchu... Až bude po dvanácté, může už být člověk klidný. A nejhorší je první den a první noc. To jsou generálové nejhorší. Takoví generálové, kteří si myslí, že voják bude líp střílet, když se mu dovolí rabovat a znásilňovat. Beztrestně. A co se Židů týče, tak to je úplně beztrestně. Zeptejte se mě, už je mi sedmdesát! Já to taky znám! Nic není zadarmo a taky nic není beztrestně. To se jen tak může zdát. Ale každé násilí... Bože! Ty neodpouštíš! Ty nezapomínáš! Naopak, ty zaznamenáváš víc, než toho bylo. Ó, vy generálové! Skláním se před vámi k zemi! Zadržte tu řeku násilí. Zachraňte sami sebe a své děti! Zachraňte nás a naše děti! Je mi právě sedmdesát let a ještě jsem nezažil žádnou válku. Narodil jsem se, když kozáci táhli do Uher. Myslím, že jenom v dávných dobách dovolovali generálové plenit dobytá města. Zač by svět stál, kdyby se člověk s každým stoletím nestával méně divokým? Má snad zlo nějaký smysl? Není zlo a hloupost jedno a totéž? Copak jsi stvořil svět, abys člověka trápil? Zkracuješ snad jeho léta, aby se neměl moc dobře? Otec žije déle a syn krátce? Až už nastal

čas, kdy denně hynou stovky a tisíce mladých lidí v rozpuku života, už nastal čas, kdy rodiče pohřbívají své děti. Kde je můj Elo? Bojím se zeptat, jestli ještě žije. Bože, ušetři ho! Ta válka byla seslána za můj hřích. Dost už jsi mě přestral smrtí mé ženy. Ach ano, vím! Ale přes to všechno jsem mlátil hlavou do zdi jako Bumek! Kozáci budou znásilňovat za můj hřích! Ale proč zemřela Aša, čistá jako sníh? Trest neodpovídá vině. Tady nám Velký účetník připisuje víc, než nám náleží.

HLASY Z ONOHO SVĚTA

Krátkou ukázkou z knihy polského židovského spisovatele, novináře a překladatele Juliana Strykowského (vl. jménem Pesach Stark) Hostinec /Austeria/ představujeme čtenářům nový titul nakladatelství Sefer. Jeho autor se narodil 27. dubna 1905 ve východohaličském městečku Stryj (dnešní Ukrajina) v rodině chasidských Židů. V mládí byl sionista, v roce 1935 vstoupil do (tehdy ilegální) komunistické strany. Po skončení druhé světové války, kterou přežil v Sovětském svazu, se vrátil do Polska. Komunistické ideologii se vzdal postupně, ze strany vystoupil roku 1966. Poté až do roku 1978 nesměla jeho díla v Polsku vycházet. Zemřel 8. srpna 1996 ve Varšavě.

Strykowski je známý především svou tetralogií, jež se skládá z próz Hlasy v temnotách (Glosy v ciemności, vznikla 1946, vyšla 1956, česky 1958), Hostinec (Austeria, 1966), Azriliův sen (Sen Azrila, 1975) a Ozvěna (Echo, 1988). Zachycuje v ní život haličských Židů před první světovou válkou, rozpad jejich komunit i zánik tradiční židovské kultury.

„Považuji Hostinec za veledílo, za nejlepší polskou knihu po druhé světové válce,“ zapsal si 10. srpna 1996, dva dny poté, co J. Strykowski zemřel, do deníku spisovatel a kritik Gustaw Herling-Grudziński. „Kdybych měl sestavit seznam nejlepších knih od roku 1945 dodnes, dal bych Hostinec na první místo.“

V doslovu ke knize píše spisovatel Henryk Grynberg: „Jsou to hlasy vyvolané z onoho světa, které mluví židovsky, i když používají polských slov. To není výtko, to je poklona – adresovaná nejen autorovi, ale i polské kultuře, která poskytuje (nebo by aspoň měla poskytovat) místo tomuto druhu židovské literatury. Židovská polština existovala před holokaustem vedle polštiny litevské a ukrajinské a díky Strykowskiému úplně zanikla. (...) Je to klíč ke kultuře, která už neexistuje.“

Hostinec /Austeria/ je známý hlavně svým filmovým zpracováním v režii Jerzyho Kawalerowicze. Českým čtenářům se Strykowského podivuhodný text, odehrávající se v předvečer první světové války v jednom haličském hostinci, dostává do rukou poprvé.

Julian Strykowski: Hostinec /Austeria/. Z polštiny přeložila Olga Hostovská, doslov napsal Henryk Grynberg. Počet stran 232. Pevná vazba, foto na přebalu pochází ze sbírky historických pohlednic Petra Hrušky. Vydalo nakl. Sefer v roce 2011 (www.sefer.cz). Doporučená cena 270 Kč, cena v redakci 200 Kč.

VÁLEČNÉ ŠRÁMY A MÍROVÉ RÁNY

Izraelsko-arabský konflikt jako tragédie

I když se Šlomo Ben Ami pojetím novodobých židovských dějin blíží volné skupině izraelských „nových historiků“ (Benny Morris, Avi Šlaim, Tom Segev ad.), kteří podrobně dokumentují okolnosti a průběh války za nezávislost a vyhnání palestinských Arabů a svými poznatky zpochybňují dosavadní „staré“ izraelské historiky (a nepřímou i morální základy židovského státu), jeho postoj je rozdílný. „Podle mého názoru jsme se všichni – až na Ježíše Krista – zrodili z hříchu a totéž platí o národech. Existuje i morální perspektiva, ale ta nijak nepodtrhuje ospravedlnění pro vznik židovského státu, jakkoli tvrdé následky to mělo pro Palestinu,“ prohlásil autor v jedné debatě nad knihou.

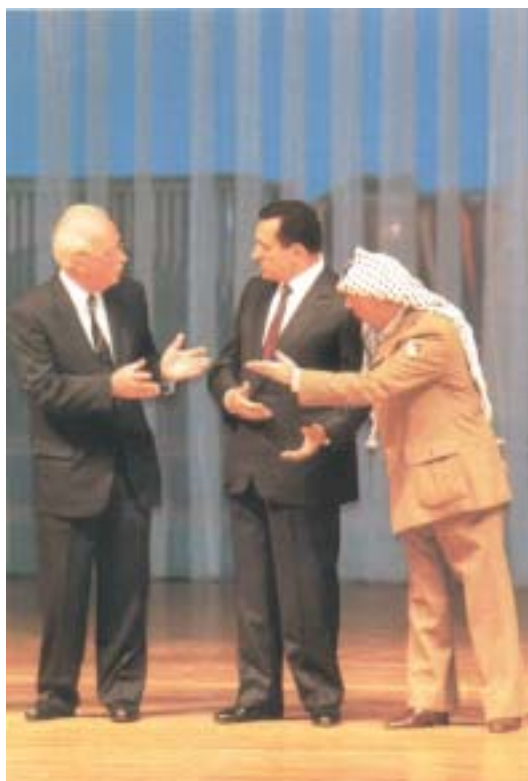
Jeden z nejvyspělejších států na světě, jehož legitimní zrod posvětila většina zemí OSN, se dodnes potýká s problémy, které si mnohé jiné národy odbyly ve středověku: řeší otázku samotných hranic a to, aby jeho existenci uznaly sousední státy. „Konflikt, který se vzpírá řešení“, jak ho nazývá Ben Ami, existuje již přes sto let.

KRIKA DO VLASTNÍCH ŘAD

Šlomo Ben Ami se narodil roku 1943 v marocké sefardské rodině, v Izraeli žije od roku 1955. Vystudoval historii na Telavivské a Oxfordské univerzitě, od 70. let působil na Telavivské univerzitě jako profesor historie (věnoval se dějinám Španělska), Blízkého východu a Izraele. Roku 1987 byl jmenován velvyslancem ve Španělsku, roku 1996 byl poprvé za Stranu práce zvolen do Knesetu, ve vládě Ehuda Baraka se stal roku 1999 ministrem vnitra a poté v letech 2000–2001 ministrem zahraničí. Podílel se na přípravě mírových jednání v Camp Davidu a v Tabě a přímo se jich účastnil. V současnosti je viceprezidentem Toledského mezinárodního centra pro mír.

Erudice historika, bezprostřední obeznámenost s jednáními, jež ve vládní funkci připravoval, jichž se účastnil a která popisuje a analyzuje, kontakt s „protagonisty“ politického dění a zřejmě i ne zcela povrchní vztah k mnohým z nich umožňuje autorovi, aby na téma izraelsko-arabských vztahů vytvořil nanejvýš poučený, detailní a zaujatý text. Zaujatý, nikoli ve smyslu neobjektivní, ale plný účasti a naprostého ponoření do problémů obou stran. Kritikou přitom rozhodně nešetří – a své výtky směřuje jak k Arabům, tak do vlastních řad.

Je zajímavé sledovat, jak se v textu projevují dvě stránky Ben Amiho profese: historik při systematickém popisu událostí v době jišuvu a počátků židovského státu a diplomat při analýze izraelsko-arabských oficiálních i tajných jednání, promyšlení možností a úvahách nad zmeškanými či pravděpodobně zmeškanými příležitostmi k uzavření mírových dohod mezi Izraelem a jeho sousedy. Právě v těchto navýsost zajímavých pasážích se může čtenář, který není zasvěcen tak dokonale jako autor,

Na dlouhé cestě k dohodě... J. Rabin, H. Mubarak a J. Arafat. Foto archiv.

ztrácet. Jasnosti textu nepřidávají ani předlouhé a někdy skutečně komplikované větné konstrukce. Úvahy jsou přehlednější tam, kde Ben Ami poodloží tvář historika i diplomata a zavzpomíná na osobnosti, se kterými měl možnost jednat, jako na obyčejné „civilisty“ s lidskými pohnutkami.

CELOARABSKÁ ZÁLEŽITOST

Arabsko-izraelský konflikt Šlomo Ben Ami sleduje od „předehry“, tedy od vzniku palestinského nacionalismu jako reakce na příchod sionismu na počátku 20. století. Že jišuv, židovské osídlování Palestiny, nebylo umělé přesídlení či snaha napomáhat britskému kolonialismu, si měli palestínští Arabové brzy uvědomit a současně si

arabský odpor vůči své přítomnosti v Zemi izraelské už od počátku uvědomovali Židé. Nejviditelnějšími projevy tohoto nepřátelství byly nepokoje v roce 1929 a poté v letech 1936 až 1939 arabská vzpoura proti Britům (jako pomahačům sionistů) a Židům.

Prvotním úkolem vedení jišuvu v čele s Ben Gurionem však bylo prosadit cíle sionismu, nikoli řešit mírové vztahy s Araby – tehdy navíc naprosto nemyslitelné. „Komplexní dohoda nepřichází v tuto chvíli vůbec v úvahu,“ zapsal si Ben Gurion ve 20. letech po neplodných diskusích s palestinskými vůdci. Židé tak podle Amiho rychle přijali za své nevyhnutelnost války, nutnost si svůj stát skutečně

vybojovat. Tím byli proti Arabům v obrovské výhodě a tato připravenost a svrchovaná motivace je dovedla k vítězství proti arabským armádám roku 1948.

Válku o Palestinu v roce 1948 prohráli Arabové už roku 1936, píše Ben Ami, kdy Britové krvavě potlačili vzpouru palestinských Arabů a rozprášili veškeré schopnější vedení. Do války roku 1948 šli Palestinci vlastně už poražení a zmatení. Jejich věci se chopily sousední arabské státy, které do války proti Izraeli vtáhl právě palestinský problém: „Už během arabské vzpoury se palestinský problém stal jednoznačně celoarabskou záležitostí a zapustila kořeny představa, že západním imperialismem, jehož předmostím je sionismus, je ohrožován celý arabský národ. Počínaje arabskou vzpourou se Palestina stala bojovým pokřikem pro celý arabský svět, pevným tmelem panarabského nacionalismu, platformou pro davovou hysterii v Káhiře a Bagdádu, Tunisu a Casablance, Damašku i Ammánu. A to v takové míře, že v roce 1948 byly arabské státy donuceny prakticky proti své vůli napadnout nově zrozený židovský stát ‚v zájmu Palestiny‘.“

KONEC SNU O PŘÁTELSKÉM MÍRU

Izraelským politikům Ben Ami vytýká dlouhé období, kdy se problémem palestinských nároků vůbec odmítali zabývat. Izraelská reprezentace, vědoma si své vojenské síly, nevyvíjela podle autora v období po vítězné válce o nezávislost a po šestidenní válce skutečnou diplomatickou snahu o uzavření míru s nepřátelsky nala-

děnými sousedy podporovanými Sovětským svazem. Kritizuje také trvalou výstavbu osad na spravovaných územích. Na palestinské straně pak konstatuje nekoncepčnost a politikaření, ztělesněné osobou Jásira Arafata, „rozeného mistra prázdných frází“. Popisuje neschopnost Palestinců budovat demokratické instituce a pomalými a vytrvalými kroky usilovat o svou státnost – do kontrastu s tím staví úsilí, s nímž základy budoucích státních institucí budovali Židé již v době britského mandátu. Skutečnost, že na palestinské straně nemají seriózního partnera v jednání, nakonec dovedla Izrael k mezním řešením: stavbě ochranné zdi, jež materializuje konec snu o přátelském míru, a k jednostranným rozhodnutím jako stažení armády z Gazy a do budoucna i k možnému jednostrannému stažení ze Západního břehu.

Chtějí Palestinci vůbec vlastní stát? Ben Ami naznačuje, že jasná odpověď na tuto otázku neexistuje. Nejednotná palestinská reprezentace sice volá po konci izraelské okupace, nicméně zásadní slovo o vzniku vlastního státu neřekla a možná, že o starosti s tím spojené ani nestojí. Dvounárodnostní stát by byl pro Izraelce z demografického hlediska sebevraždou či cestou k režimu typu jihoafrického apartheidu. Autor sám je zastáncem dalších jednání se silnou podporou mezinárodního společenství.

Titul a podtitul knihy bývalého izraelského ministra zahraničí Šloma Ben Amiho jako by naznačoval, že autor, jenž okolnosti izraelsko-arabských jednání zažil na vlastní kůži, nenalézá pro jeden z nejvleklejších a nejsložitějších problémů moderní světové historie žádné východisko. Vztah mezi Araby a Izraelem nenazývá konfliktem, ale přímo tragédií, tedy čímisi, co je od počátku rozehráno tak, že to osudově spěje ke špatnému konci. Cestu k neblahému závěru doprovázejí šrámy v době války a rány v časech úsilí o mír. Jeho kniha však vypovídá i o něčem jiném: že navzdory tragickému „zadání“ na Blízkém východě možnost racionálního řešení alespoň teoreticky existovala a snad i existuje a že přes veškerá traumata a tragické zkušenosti nezbyvá, než se o něj znovu a znovu pokoušet.

ALICE MARXOVÁ

Šlomo Ben Ami, Válečné šrámy, mírové rány, izraelsko-arabská tragédie. Z angličtiny přeložil Eduard Geissler, doslov napsal Tomáš Rákos. Vydalo nakl. Argo v Praze r. 2010, 372 stran, 4 mapy; cena: 498 Kč.

TŘI OTÁZKY *pro Šloma Ben Amiho*

Ve své knize píšete o některých „mýtech“ rané izraelské historie. Mnohokrát bylo řečeno, že Izrael zachránily československé zbraně. Objevily se někdy doklady, že i to je „mýtus“?

Vůbec ne. V protikladu k obecnému povědomí a široce rozšířené arabské propagandě, že Izrael byl zrozen jako produkt „západního imperialismu“, by mladý židovský stát bez vojenské pomoci Československa skutečně nepřežil.

Existuje v současnosti mezi Palestinci hnutí, které by vedlo národ k ustanovení státu a mírové smlouvě s Izraelci?

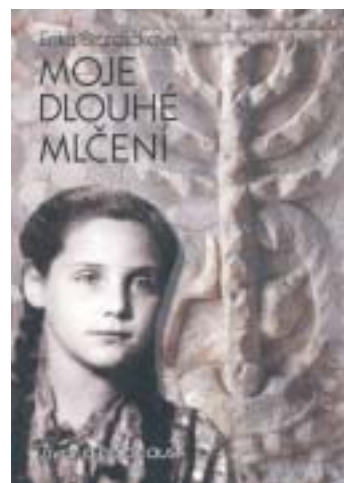
Palestinci jsou sice rozděleni mezi Hamás a Fatah, ale ústřední vedení prezidenta Abáse a premiéra Fajáda lze pokládat za odpovědné; na cestě ke státnosti přijalo v zásadě diplomatickou strategii. Režim v Ramalláhu ale není zrovna demokratický a je nutné provést nové volby, aby byl přijat jako demokratická reprezentace celého národa. Jenže Izrael stěží kdy najde lepšího partnera. Já osobně se domnívám, že dříve či později budou muset Fatah a Hamás vypracovat společnou platformu. Jen tak lze dosáhnout toho, aby mezi Palestinci došlo k širší národní shodě ohledně míru s Izraelem.

Jak vnímáte izraelskou budoucnost s ohledem na pád Mubarakova režimu?

Kolaps Mubarakova režimu znamená risk, ale také příležitost. Mubarak měl zásadní strategický zájem na mírové smlouvě s Izraelem a konec jeho vlády by mohl přivést k moci síly, které s mírovou smlouvou naprosto nesouhlasí. Ale já jsem přesvědčen o tom, že ať se vlády v Egyptě ujme kdokoli, bude chápat, že mír s Izraelem je i v zájmu Egypta. Egypt trpí obrovskými domácími problémy, má velmi nebezpečnou hranici se Súdánem a potřebuje i dobré vztahy se Západem, především s Amerikou. Nevidím žádný smysl v tom, aby nový Egypt válčil s Izraelem. Egyptská armáda je navíc naprosto závislá na americkém výcviku a mohutné finanční pomoci. Tato závislost Egyptu znemožňuje, aby učinil nějakou významnou změnu v přístupu k Izraeli. Je ovšem také pravda, že demokratický Egypt by byl k Izraeli méně tolerantní než Mubarak. Nacionalistické a islamistické síly, které nevyhnutelně vytvoří jakékoli nové vlády v Káhiře, se budou mnohem kritičtěji vyjadřovat k tomu, jak Izrael jedná s Palestinci. Izrael uzavřel mír s egyptským režimem. Naším úkolem teď bude dosáhnout míru i s egyptským lidem. (am)

PO DLOUHÉM MLČENÍ

Trvalo desítky let, než se Erika Bezdíčková (narodila se jako Erika Kellermannová v Žilíně v roce 1931) odhodlala zaznamenat své vzpomínky na šoa. V minulém roce je vydalo Kartuziánské nakladatelství v Brně pod příznačným názvem *Moje dlouhé mlčení*. Útlý svazek má necelých sto stran včetně fotografické přílohy a doprovodných textů, vlastní vzpomínky zabírají pouhých 54 stran. Většina z těch stran ale jako by měla jinou specifickou váhu, než je obvyklé. Nápadné je to především v pasážích zachycujících vzpomínky z let 1940–45. Autorka se

tu nezdržuje vysvětlováním historických událostí, jejich příčin ani svým vlastním komentářem k nim. (Víte, že čtenář to všechno zná, a který ne, dozví se to doprovodných textů.) A tak vypráví jen to, co si pamatuje, vypráví to přímo, prostě, bez velkých slov, bez zbytečných adjektiv, příměrů a jiných rafinovaností, zaznamenává události, setkání, situace, občas detail, který se zařizne jako čepel žiletky. Takhle opravdově někdy dovedou vyprávět děti.

Bezdíčková nenabízí souvislý sled vzpomínek, jen jejich útržky, každý zabere jen pár řádek, a pak má čtenář pauzu k nadechnutí: potřebuje ho. Každý z těch úlofků je podobný zapomenuté fotografii ve starém albu a působí osaměle; jako celek však text drží pohromadě: stmeluje ho způsob vyprávění i věrohodnost autorčina životního příběhu.

Je třeba říci, že přemíra chvály platí především pro tu část textu, která zahrnuje vzpomínky na autorčin život před válkou, za války a těsně po ní. A i ty předválečné útržky vzpomínek zní tak silně, protože jsou nasvíceny zpětně ohněm křemákových pecí. Autorčiny útržky vzpomínek na Osvětim a další tábory působí zvláště,

(pokračování na str. 20)

U Bauerů doma ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Média (např. ČT 24) připomněla 66. výročí osvobození Osvětimi. ■ Lidové noviny (18. 2.) pod titulkem „Továrna na smrt ve světové premiéře“ zaznamenaly nedožitě sté narozeniny česko-izraelského historika Ericha Kulky, rodáka ze Vsetína. ■ Pod titulkem „V Polsku neleží jen Jedwabne“ pokračovaly LN (5. 2.) v polemice o vztahu Poláků k Židům za druhé světové války. ■ Recenzent Mladé fronty Dnes (27. 1.) pochválil *Potulné kořeny*, novou knihu česko-izraelské autorky Ruth Bondyové jako „výtečné čtení, které je plné vtípu i nostalgie“. ■ Média svedla malou bitvu o Jana Antonína Baťu a jeho vztah k Židům. Podle historika V. Strobacha sice Baťa „některým Židům opravdu pomohl, ale jen z ekonomických pohnutek, protože rozšiřoval firmu. O humanistických hlediscích nemůže být řeč, to je vytoužené přání obdivovatelů a rodiny, která soudí, že by měl dostat titul Spravedlivý mezi národy.“ (MfD, 31. 1., 14. 2. aj.) ■ Slováký deník (31. 1.) oznamuje v nadějném titulku, že „V Ostrohu tančili Židé i Arabové“, ukázalo se však, že šlo o maškarní bál. ■ O konci židovské komunity v jejich městě referuje podrobně Tábořský deník (26. 1.). ■ Radio Praha ČRo 7 (1. 2.) zaznamenalo, že na 80 vojenských kaplanů všech vyznání z NATO a Partnerství za mír se po 14 letech sešlo a jednalo v Praze o „etickém rozměru své práce“. ■ Českolipský deník (27. 1.) a s ním dalších šest deníků na severu Čech přinesly dlouhý rozhovor s paní Marií Kottovou (82) s výmluvným titulkem „Dívala jsem se do očí Josefu Mengelemu“. Autor rozhovoru připomněl, že dostala r. 2008 medaili Za zásluhy o stát, ale „na sobě ji neměla, místo toho zdobila tuto úžasnou dámu krásná brož v podobě motýla“. „Motýly nosíme v nějaké podobě všichni, co jsme přežili Terezín,“ řekla mu paní Kottová. „Bylo to místo, kde motýli nelétali.“ ■ Radiožurnál vysílal (27. 1.) hodinovou relaci, v níž „dokumentarista a poradce Institutu Nadace šoa“ Martin Šmok odpovídal na dotazy posluchačů. ■ „Unikátní výstava *Poslední domovy*, která zachycuje málo známé osudy 24 jihlavských Židů“, byla podle ČT 24 (27. 1.) otevřena v obřadní síni jihlavského židovského hřbitova. „Otcem výstavy je jihlavský badatel Ladislav Vilímek, který zdokumentoval přes 1300 jihlavských obětí holokaustu.“ ■ „Kdyby Benjamin Abeles zahynul v nacistickém koncentráku, patrně by dnes neexistovaly sondy

zkoumající vzdálené planety naší sluneční soustavy.“ Tak začínají LN (25. 1.) svůj rozhovor s rakousko-česko-izraelsko-americkým vynálezcem, jemuž – jako dítěti – zachránil život Nicholas Winton, a tak mu umožnil, aby objevil princip, jak zajistit zdroj elektřiny pro kosmické sondy. ■ LN (2. 2.) referují o tom, že se slovenské městečko Rajec chystá vztyčit sochu svému rodákovi Ferdinandovi Ďurčanskému, který byl jako válečný zločinec v nás odsouzen v nepřítomnosti k smrti. Ďurčanský byl slovenským ministrem zahraničí a vnitra v letech 1939–40, pak se znelíbil Hitlerovi a musel odejít z politiky; podílel se na právě protizidovských zákonů a na arizaci židovského majetku. ■ ČRo-Vysočina (17. 2.) krátce referoval o tom, že byla za přítomnosti izraelského velvyslance slavnostně otevřena významná atrakce v třebíčském Záměstí: návštěvníci si mohou prohlédnout dům, jenž patřival obchodníku Seligmanu Bauerovi, a dozvědět se, „jak žila typická židovská rodina. Dům je vybaven dobovým nábytkem, ale také historickým oblečením, kuchyňskými potřebami a starými hračkami.“ ■ ČT 24 (24. 1.) oznámila, že ve vizovické líkérce dohlížel britský rabín Avraham Schwarz na stáčení košer slivovice. ■ Slovní hříčkou v titulku článku („Hrdinný Hagibor“) uvedl časopis Profit (21. 2.) referát o rekonstrukci a dostavbě domova sociální péče pražské židovské obce. ■ Pelhřimovský deník (19. 2.) připomněl významného mikulovského rodáka, politika a právníka Josefa von Sonnenfelse, „poradce čtyř rakouských císařů“, spoluvůdce reforem Marie Terezie a Josefa II.; Sonnenfelsův „občanský zákoník platí dodnes“. ■ Média pravidelně referují o politické vřavě na severu Afriky; občas se některé zmíní, že situace v Egyptě vyvolává obavy v Izraeli. Pod titulkem „Nevěděli jsme, co se v Egyptě stane“ přinesly LN (16. 2.) rozhovor s izraelským vicepremiérem a ministrem pro výzvědné služby Danem Meridorem. ■ „I město Tábor má konečně knihu o svých Židech,“ oznamuje už v titulku Tábořský deník (28. 1.). ■ Vyšel maškarní průvod na Hlínecku, který je zapsán na seznam nehmotného dědictví Unesco. „Máme trochu problém s mladými, které potřebujeme pro turky a kominíky. Naproti tomu židy a rasy musí být vyzralí chlapi,“ svěřil se Svitavskému deníku (14. 2.) J. Sedláček, který obléká oblíbenou masku kobylky. (tp)

Z NOVÝCH KNIH

Ruth Bondy

POTULNÉ KOŘENY

V knize autorka poutavě vypráví o svém životě, česko-židovských vztazích a spolužití během nacistické okupace, všímá si rozdílů mentalit obou národů. Shrnuje své poznatky a zkušenosti, které získala jako Židovka, překladatelka a novinářka. Kniha je doplněna vtipnými ilustracemi Jiřího Slívy.

Vydalo nakladatelství Společnosti Franze Kafky v Praze v roce 2010. 162 stran, 340 Kč.

Tereza Řičanová

NOEMOVA ARCHA

Obrazové album, které podle starodávné biblické události nakreslila Tereza Řičanová, nechává znovu ožít příběh o záchraně Noema a jeho rodiny. Ilustrace vyprávějí o časech před potopou, o andělu zvěstovateli, Noemově rodině, potopě, záchraně Archy a nové úmluvě mezi Bohem a lidmi. Autorka zvolila pro své vyprávění zcela osobní a originální přístup. Ve velkém příběhu umí skvěle najít drobnosti, jež vyprávění dodávají autenticity a osobní síly.

Vydalo nakladatelství Baobab v Praze r. 2010. 32 stran, 239 Kč.

Johannes Urzidil

TO BYL KAFKA

Soubor esejů nás přivádí do Prahy dvacátých let a názorně líčí atmosféru, v níž se pohybovali tehdejší významní literáři

a výtvarníci. Vykresluje portréty osobností, například smrtelně nemocného básníka Karla Branda, nebo Kafkova učitele hebrejštiny Friedricha Thierbergera, jehož sestra Gertrude byla Urzidilovou manželkou. Už tady se ukazuje Urzidilovo těsné propojení s Franzem Kafkou a s prostředím, které ho ovlivňovalo, což mu dovoluje vykládat Kafkovo dílo z perspektivy důvěrného přítele.

Z němčiny přeložila Jana Zoubková. Vydalo nakladatelství Dokořán, Máj v Praze r. 2010. 192 stran, 198 Kč.

IZRAEL: Nejistá sezona

Kdybychom chtěli začít pomocí klišé, vybrali bychom si židovský vtip končící sentencí „všechno je jinak“. Ale držme se reality a řekněme, že všechno je opravdu jinak. Alespoň co se týče Izraele a jeho sousedství s Egyptem.

Egypt byl vůbec první arabskou zemí, která – v roce 1979 – uzavřela s židovským státem mírovou smlouvu. Ačkoli mnozí Izraelci skuhrají, že ten mír je pouze studený, možná na něj ještě budou s nostalgií vzpomínat. Egypt totiž v únoru prodělal společenský zvrát. Davy, inspirované občanskou revolucí v Tunisku, vyšly do ulic Káhiry, prezident Husní Mubárak po 30 letech v úřadě odstoupil, přechodnou moc vykonává armáda, která zemi dovede k prezidentským a parlamentním volbám letos v září. Začaly se tedy měnit podmínky, které mír s Egyptem po 32 let zajišťovaly.

Egypt prožívá radost z pádu autokratického prezidenta. Po 30 letech skončil výjimečný stav, padly dosavadní nedemokratické překážky (jež udržovaly islamisty mimo hru) a země směřuje k volné soutěži politických stran a názorů. Není to živná půda pro islamisty? (Egyptské Muslimské bratrstvo je kolébkou Hamásu.) Není to vzpruha pro „arabskou ulici“, rozuměj odpůrce míru s Izraelem, ba odpůrce samotné existence židovského státu?

To vše je teď na vážkách a první zprávy z médií svědčily spíše o chaosu. Někteří z vězňů uprchlých z egyptských trestnic se objevili v Gaze. Byl za tím pouze chaos, nebo i cílená pomoc islamistům a úmyslné uvolnění na hranici s Gazou? Těžko říci. Naproti tomu BBC informuje, že v samotné Gaze se zdvihá odpor mezi dorostem. Adolescenti už nevidí v Hamásu čisté a nezkorumpované idealisty, jak působili ještě před lety. Na facebookovém *Manifestu Gazanů pro změnu* se píše: „Už máme dost vousáčů, kteří se tu flákají se samopaly a tlučou i zavírají mladé jen za to, v co věří.“ Že by i v Gaze byla revoluční situace? Opět těžko říci, snad je to tam jen sezonně ovlivněná móda protestů. Jisté je, že zatímco značná část Západu demonstrantům v Káhiře i Mubárakovu odchodu tleskala, v Izraeli vládnou spíše chmury. Země vstupuje do hodně nejisté sezony.

POČÍTAT I S OBČANY

I když moc v Káhiře kontroluje armáda a její šéf maršál Tantávi (zvaný „Mubárakův pudl“) řekl, že Egypt dodrží všechny mezinárodní smlouvy, jako by se něco

začalo rozklížovat. Muhammad Mursí, mluvčí Muslimského bratrstva, odmítl potvrdit, že islamisté budou smlouvy s Izraelem respektovat. Přitom vyrukoval s populárním obratem „nej sme proti Židům, jsme proti sionistům“. A Muhammad el-Baradej, bývalý šéf Mezinárodní agentury pro atomovou energii a nyní hvězda revoluce, řekl na dotaz americké televize, že dodržení mírové smlouvy záleží i na Izraeli – a že každý chce vidět nezávislý palestinský stát. Vida, i seriózní chlapík s kariérou v OSN se chápe vyděračského potenciálu, který skýtá hrozba islamistů ve vládě Egypta.

Jak se na to vše dívají izraelská média? *Ha'arec* dává jasno už titulem svého edi-

„Nejsme proti Židům, jsme proti sionistům.“ Foto Karel Cudlín.

torialu: „Netanjahu se musí připravit na nový regionální řád.“ Pro premiéra jsou to věru překvapivé události. Benjamin Netanjahu je vyznavačem statu quo. Proto dělal vše pro to, aby se Mubárak u moci udržel, k jeho záchraně vyzýval dokonce západní vlády – marně, byla to předem prohraná věc.

Podle *Ha'arecu* všichni izraelské lidí preferovali dohodu s lidmi typu Mubáraka, sázejícími na uchování stability. Tento postoj vedl Izrael k tomu, že přehlížel roli občanů v sousedních státech. V lepším případě je považoval za lidi postrádající poli-

tický vliv, v horším případě za zdroj nenávisť vůči Izraeli. Nikdy se nepřipravoval na možnost, že by se tato podřadná role občanů v sousedních zemích mohla změnit.

Události v Egyptě ale vznášejí požadavek na změnu tohoto přístupu. Až dosud se lídři židovského státu schovávali za pasivní argument „v oblasti není nikdo, s kým lze jednat, ani nikdo, na koho se lze spolehnout“. Teď se musí izraelské vedení adaptovat na realitu, v níž ovlivňují směřování svých zemí nejenom diktátoři, ale i občané. Přišel čas chystat se na změnu, tvrdí editorial: Netanjahu musí usilovat o mír jak s Palestinci, tak se Sýrií, aby udělal z Izraele vítanějšího a žádanějšího souseda.

PRVNÍ TEST V DEMOKRACII

Moše Arens rovněž v *Ha'arecu* rozebírá tutéž otázku zevrubněji. „Může Izrael uzavírat mír pouze s diktátory?“ Tak zní titulek. Ale závěr – navzdory klišé, že titulky s otazníkem evokují odpověď NE – úvodnímu tvrzení spíše přitakává. Arens připomíná starý známý slogan mírového tábora, že „mír se neuzavírá s přítelem, ale s nepřítelem“. Ve skutečnosti by se ovšem mělo říkat, že „mír se uzavírá s diktátory“.

Dokládá to fakt, že jediné funkční mírové smlouvy Izrael uzavřel s Egyptem Anvara Sadata a Jordánskem krále Husajna. Ano, oba to byli diktátoři.

Proč to nešlo jinak? Arens rozebírá dvě podmínky mírových dohod nezbytné pro židovský stát. Zprv musí dohoda ukončit veškeré další nároky vůči Izraeli, tedy i celý konflikt. Zadruhé musí mít arabský signatář schopnost potírat teroristické aktivity vycházející proti Izraeli z jeho území. A tyto podmínky splnily pouze Egypt a Jordánsko.

Izraelské vlády nikdy netrvaly na vyjednávání jen s demokraticky zvolenými arabskými vládami. Zřejmě proto, že diktátoři snáze splní dvě výše zmíněné podmínky, zatímco pro demokraticky zvolené vlády je to téměř nemožné. Co třeba demokraticky zvolený Mahmúd Abbás? Má schopnost ukončit izraelsko-palestinský konflikt? Realistické odhady vedou k závěru, že ne – hlavně proto, že nemluví za Gazu, jíž vládne rovněž demokraticky zvolený Hamás.

Egypt bude prvním testem mírového procesu v podmínkách demokracie, uzavírá Arens. Ale výsledek si netroufá předpovídat ani on. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

Kalendárium

Nobelistů, kteří mohou uvádět Čechy jako své rodiště, je šest, z toho pět pochází z Prahy: spisovatelka, pacifistka a baronka Bertha Sophia Felicita Freifrau von Suttner, rozená hraběnka Kinsky z Chynic a Tetova (1843–1914), byla první laureátkou Nobelovy ceny za mír, Carlo Ferdinand Cori (1898–1984) a jeho žena Gerty Theresa Cori, rozená Radnitz (1896–1957), získali cenu za medicínu a fyziologii (1947), Jaroslav Heyrovský (1890–1967) ze chemie (1959) a Jaroslav Seifert (1901–1986) za literaturu pro rok 1984; plzeňský rodák (nar. 1939) Peter Grünberg dostal Nobelovu cenu za fyziku v roce 2007. K českým zemím jako zemí svých předků by se mohl hlásit i vnuk pražského nakladatele Jacoba Wolfa Paschelese Wolfgang Ernst Pauli (1900–1958), který obdržel Nobelovu cenu za fyziku r. 1945 (na návrh A. Einsteina), a možná i někteří další vnuci českých, německých, židovských nebo jiných rodáků z Čech – ale to asi nikdo neuzná.

Osobnosti z českých zemí, které byly na cenu navrženy, je samozřejmě víc a jsou známé. Většinou to byli politici (např. T. G. Masaryk, který se údajně možností kandidovat vzdal ve prospěch Hitlerova vězně Carla von Ossietzského, jenž pak cenu r. 1938 skutečně dostal, E. Beneš, J. Hájek, ministr zahraničí v roce 1968, V. Havel aj.) nebo spisovatelé: Vrchlický, Machar, Březina, Jirásek, Hrabal aj., mezi nimiž je rekordmanem Karel Čapek, který se ocitl mezi seriózně uvažovanými kandidáty sedmkrát v l. 1932–1938 (porota mu ale údajně vyčítala excentričnost jeho próz). Na rozdíl od politiků a spisovatelů vědce, kteří byli navrhováni na Nobelovu cenu a z nějakých důvodů neuspěli, skoro nikdo nezná a jen občas si je připomenou jejich kolegové. To je třeba případ profesora pražské německé univerzity, významného histologa Alfreda Kohna (1867–1959), kandidáta na rok 1930, jehož 140. výročí narození si připomnělo seminářem spolu s lékaři i Vzdělávací a kulturní centrum ŽM v Praze (viz *Rch* 4/2007).

V obecném povědomí je téměř zapomenut česko-americký experimentální fyzik **GEORGE JIRÍ SCHULZ**, od jehož úmrtí

v New Havenu (USA) uplynulo 15. ledna **35 let**. Narodil se 29. 4. 1925 v brněnské židovské rodině, otec byl ekonom. Za války pracoval čtyři roky jako vězeň v muniční továrně u Buchenwaldu, v posledních dnech se mu podařilo uprchnout. V roce 1947 odešel na stipendium do USA, kde vystudoval fyziku na Pensylvánské univerzitě (M.A.) a na Massachusettském technologickém institutu (Ph.D.); od roku 1954 pracoval ve výzkumu firmy Westinghouse, později založil katedru aplikované fyziky na Yaleově univerzitě, kde působil jako profesor. Jeho objev atomárních a molekulárních rezonancí (pomocí elektronového děla, které jako první vytvořil), ohlášený r. 1963, je považován za jeden z nejvýznamnějších objevů poválečné atomové fyziky. Schulzovo postavení v oboru je iniciační, z jeho odkazu vychází řada světových laboratoří, data z jeho výzkumů jsou využívána např. při studiu procesů v raných stádiích vývoje vesmíru či při modelování procesů v plazmatu. „Je to skutečně guru, otec celého oboru

George Jirí Schulz. Foto archiv.

a takových lidí je málo,“ říká profesor J. Horáček z Ústavu molekulární fyziky UK, který na význam vědce v posledních letech české publikum několikrát upozornil (např. v časopise *Svět fyziky* 56/2006). Podle něho „je nesporné“, že by George J. Schulz Nobelovu cenu dostal. Než se tak stalo, zemřel však náhle – v padesáti letech – na zástavu srdce.

Před **190 lety**, 21. 3. 1821, se ve vsi Smíchov u Prahy narodil lékař a spisovatel **SIEGFRIED KAPPER**, první překladatel Máchova *Máje*, první Žid, který napsal a vydal sbírku české poezie (1846). Zemřel v Pise 7. 8. 1879. ■ 17. 3. 1886, tedy před **125 lety**, zemřel v Berlíně jeden ze zakladatelů „vědy o židovství“ **LEOPOLD ZUNZ**, autor základních prací o synagogální poezii, rabínské literatuře apod. Narodil se 10. 8. 1794 v Detmoldu. ■ Před **195 lety**, 30. 3. 1816, se v Prostějově narodil jiný představitel „vědy o židovství“, první moderní židovský bibliograf **MORITZ STEIN-SCHNEIDER**. Zemřel 24. 1. 1907 v Berlíně. ■ Před **40 lety**, 16. 3. 1971, zemřel ve Filadelfii spisovatel, filosof, historik, profesor na amerických univerzitách, významný sionista **HANS KOHN**. Narodil se před téměř **120 lety**, 15. 9. 1891, v Praze. **tp**

PO DLOUHÉM MLČENÍ

(dokončení ze str. 17)

gnómicky, přicházejí jakoby ze snu, jako by je vyslovovalo médium, které se vrací na místo činu. Čtenáře zamrazí, když si uvědomí, že to jsou vzpomínky malé dívenky, naprosto ztracené v továrně na smrt. „Dospělé ženy si celou tu hrůzu kolem uvědomovaly, já jsem pořad dokola hledala maminku,“ vzpomíná. „Všechno ostatní, co se odehrávalo kolem mne, bylo jako táhlý neskutečný sen. Trináctileté dítě vnímá asi všechno jinak, úplně mi ani nedošlo, kde jsem se vlastně ocitla.“

Režisérce Olze Sommerové se paní Bezdíčková svěřila se zjištěním, ze kterého jde hrůza: že doba po návratu byla pro ni horší než samotná Osvětim. Nechce se tomu věřit, ale musíme. V kaleidoskopu vzpomínek na tu dobu sledujeme vyzáblou dívku v hadrech, každou botu jinou, jak ji vyhánějí od prahu domu, kde bydlela s rodiči, odmítají jí cokoli vrátit, vyčítají jí, že přežila. Jak putuje dlouhé měsíce sama, bez peněz přes půlku rozvrácené Evropy a hledá marně matku, která jí zmizela z očí po selekci v Osvětimi, nebo alespoň někoho z rodiny. Maminka v jejích očích patří mezi „anděly“ – tak nazývá lidi, kteří jí v nehorších dobách ze války, kdy ji pro její původ chtěli zabít, nebo po válce, kdy ji ze stejného důvodu vyhazovali z práce, dokázali pomoci. Ti andělé na sebe brali nejrůznější podobu: německý mistr v továrně, ruský

Před transportem (zleva): sestra, teta Ema, maminka, otec, Erika a teta Natálie, 1944. Foto archiv autorky.

voják, slovenská prostitutka, srbská partyzánska v Osvětimi, český voják...

V závěrečných stránkách už vzpomínky přirozeně nejsou zdaleka tak uhrančivé. Pro autorku je ale důležité přivítat nový režim a vysvětlit, proč se rozhodla po letech mlčení, které sdílela s mnoha přeživšími, vzpomínat na šoa. „Chodím za mladými do škol, vyprávím jim, jak plíživé se dostal k moci nacismus, jak krutě potlačuje jakákoli diktatura, včetně komunistické, svobodu každého jedince,“ píše na závěr. „Věřím, že to není zbytečné.“ Pokud je tak přesvědčivá, jako ve velké části svých vzpomínek, tak to určitě zbytečné není.

TOMÁŠ PĚKNÝ

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18)

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ V úterý **8. března** v 15.00 přivítáme člena činohry Národního divadla, režiséra, držitele ceny Thálie, nositele ceny Františka Filipovského **Václava Postráneckého**.

Káva o čtvrté

■ V úterý **29. března** v 15.00 uvítáme na našem posezení teoretického fyzika a překladatele **Luboše Motla**, nositele ceny ze nejlepší evropský blog roku 2008.

PURIM 5771**Tradiční zábava na židovské obci**

■ V sobotu **19. března** se na pražské židovské obci koná od 19.00 do 24.00 tradiční purimová zábava, kterou organizuje ŽOP, Ernyei ART, Katka Mikulcová Mukánek a Lauderovy školy.

Program: Tombola, tanec, Arnošt Goldflam, kapela Trombenik, víno (košer), rabín Karol Sidon, skvělé jídlo, masky, nejnovější Mamacoffee, purim špíl, hudba.

Teplý a studený bufet bude otevřen od 19 hodin v přízemí i ve 3. patře. Program začíná ve 20 hodin v hlavním sále, pokračování zábavy až do 24 hodin ve 3. patře.

Srdečně zveme! Vstupenky jsou v prodeji na pokladně ŽOP od 7. března: 120 Kč; 60 Kč důchodci a studenti; 50 Kč stání. *žop*

Purim pro děti

■ Milé děti, zveme vás **20. března** na oslavu svátku Purim. Koná se ve velkém sále ŽOP od 16.00 hodin. Promluví pan rabín Sidon, zahrajeme příběh o Ester a klaun Aleš předvede svoje šaškoviny. Karnevalové masky vítány. Téhož dne zveme na oslavu též děti plzeňské, hrajeme pro ně v Plzni na obci od 13.00. *vn*

Chinuch zve na Purim

■ Sdružení Chinuch zve děti od 3 let na purimový program. Koná se v neděli **20. března** od 10 do 12.30 v pražské Židovské radnici (Maiselova 18, P1).

Program: 10.00: modlitba pro děti a purimová dílna; 11.00: čtení Megily pro děti v češtině a karneval masek; 12.30: oběd rabinátu v restauraci Šalom. Souběžně s programem je v klubu Gešer umístěna kavárna Střediska soc. služeb (od 9.00 do 14.00). Rodiče prosíme, aby dětem dali s sebou nezabalené tři druhy potravin na výrobu mišloach manot. Více informací: veronika_buchler@yahoo.co.uk.

PURIM ČESKÉ UNIE ŽIDOVSKÉ MLÁDEŽE

■ Dovolujeme si vás pozvat na maškarní benefiční Purim pořádaný ČUŽM. Koná

KULTURNÍ POŘADY

Megilat Ester. Tel Aviv, 20. století.

se v sobotu **19. března** v experimentálním prostoru NoD (Dlouhá 33, 1. patro). Součástí programu bude benefiční dobrovolná sbírka na kuchyňskou výbavu sociálně slabé rodině. Jste-li dobrými kuchaři, doneste s sebou občerstvení, které se bude na místě prodávat za symbolickou částku. Výtěžek z prodeje půjde na konto sbírky.

Program: 18.00–19.00: dětský program v galerijním prostoru. V divadelní části: krátká vystoupení Bejt elendu a tříd Lauderových škol pro přátele a rodinu. Od 19.00 začíná hlavní program, který obsahuje: žonglérské vystoupení akrobatů *MixTrix*; překvapení; tombolu. Od 20.00–21.00 zahraje kapela *Iby & Chipsy* (česko-švédsko-mexicko-americké uskupení) a od 21.00 kapela *4sign*. Těšíme se na vás,

David Kosák a jeho tým

BAROKNÍ SYNAGOGY V ČESKÝCH ZEMÍCH

■ Výstava *Barokních synagogy v českých zemích* v pražské Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, P 1) by chtěla představit výběr z nejstarších, historicky a umělecky nejvýznamnějších památek synagogální architektury 17. a 18. století v českých zemích – jejich dispozice, vnitřní uspořádání a výzdobu – jako jedinečné doklady kultury židovských obcí předemancipačního období a současně jako zajímavý doklad působení místních uměleckých slohů, stavitelů a řemeslníků na jejich utváření a výzdobu. I přes nepříznivé vnější podmínky (církvevní omezení a zákazy, pogromy a vypovězení, rasové pronásledování) se alespoň některé z těchto památek dochovaly do dnešní doby a poprvé se v posled-

ních letech dočkaly také důkladnější památkové obnovy. Expozice bude přístupna od **3. března do 28. srpna** denně od 9 do 17 (v létě 18) hodin s výjimkou sobot a židovských svátků. Výstavu podrobněji představíme v některém z příštích čísel *Rch*.

VÝSTAVA ŽIDOVSKÝ TURNOV

■ Výstava na téma historie židovské komunity v Turnově a okolních obcích od prvních doložených písemných zmínek z druhé čtvrtiny 16. století až po aktuální současnost je přístupna v Muzeu Českého ráje v Turnově od **3. března do 8. května**.

POZVÁNÍ NA PREZENTACI

■ Nakladatelství Sefer vás srdečně zve na prezentaci svého nového titulu, knihy Juliana Strykowskiho *Hostinec /Austria/* a na promítání stejnojmenného filmu J. Kawalerowicze (více viz str. 10–11). Koná se **22. března** od 17.30 v Polském kulturním středisku (Malé náměstí 1, P 1).

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP V PRAZE

(Maiselova 15, P 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstup na ně činí 30 Kč.

■ **8. 3. Večer na Sinaji.** Intimní večer *Evy Henychové* (kytara, zpěv) s písněmi z jejího nového CD *Sinaj*, inspirovaného pobytem v Izraeli. Vstupné 60 Kč.

■ **14. 3.: Rabíni a revoluce.** Židé na Moravě ve věku emancipace. Představení nové knihy a přednáška Michaela Laurence Millera, docenta Nationalism Studies na Central European University v Budapešti. Po přednášce následuje beseda M. L. Millera s M. Franklem, historikem ŽMP (akce se koná v angličtině s tlumočením). Knihu bude možné zakoupit.

■ **16. 3.: Reinterpretovat, zamřít, vzpomínat. Pozdní vypořádání se s holokaustem ve východní Evropě.** Přednáška Karola Sauerlanda, profesora germanistiky na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem o jeho stejnojmenné knize. Následuje diskuse M. Frankla s autorem (přednáška bude v němčině s tlumočením).

■ **17. 3.: Exil na Dálném východě.** Představení knihy Anny Votické-Kantůrkové *Zachráněna v šanghajském ghettu*. Výňatky z knihy přečte Táňa Fischerová a Petr Brod se nad nimi zamyslí s historikem a diplomatem J. Kudělou a s historičkou A. Lorencovou, jejíž otec sdílel osud běženců v čínské metropoli. Knihu bude možné zakoupit za zvýhodněnou cenu.

■ **24. 3.: Arménie** – Podivuhodná země raného křesťanství. Cestovatelská přednáška Ing. Jana Neubauera. Vstupné 50 Kč.

(pokračování na str. 22)

■ 28. 3.: Pamětní večer k 100. výročí narození **Dr. Ericha Hellera**, literárního vědce a profesora humanitních oborů na anglických a amerických univerzitách. Součástí večera je vernisáž výstavy obrazů **Otisky slov** autorů Petera Fischerbauera a Iris Hacklové, inspirovaných Hellerovými pracemi. Vstup volný.

■ 29. 3.: Cyklus židovských příběhů 20. století ve filmu: **Valčík s Baširem**. Animované drama o tragédii v libanonských táborech Sabra a Šatíla v roce 1982. Režie: Ari Folman. Hebrejsko-německo-anglická verze s českými titulky.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče:** 13. 3. ve 14.00: **Lviček Arje slaví Purim**. Přijďte v maskách, zatančíme si, naučíme se purimovou písničku a ochutnáme Hamanovy uši. Prohlídka: Pražské Židovské Město. Jednotné vstupné 50 Kč. **Výstavy v prostorách VKC**

■ Výstavy jsou otevřeny po–čet 10–15, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě: Pavel Holeka: **Hebrejská abeceda (Mezi dvěma světy)**; od 25. března Peter Fischerbauer a Iris Hacklová: **Otisky slov**.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstup na ně činí 30 Kč.

■ 8. 3.: Přednáška brněnského rabína Šlomo Kučery z cyklu nazvaného *Tradiční témata ve světle přírodních věd*.

■ 10. 3.: **Deset knih Zuzany Peterové** – autorské čtení psychoterapeutky, novinářky a spisovatelky, autorky úspěšných knih jako např. *Jak jsme se zbláznili: můj táta Ota Pavel a já* (2001), *Dvojčata se mají. Jsou dvě* (2002), *Rabín Feder* (2004).

■ 22. 3.: **Arnold Skutetzky – podnikatel, sběratel, mecenáš, poslední majitel zámečku v Řečkovících**. Přednáška z cyklu *Významné brněnské židovské osobnosti*, kterou uvede Mgr. Jana Čipáková.

■ 27. 3. ve 14.30 hod.: **Svátek losů – Purim** – nejveselejší židovský svátek, připomínající záchranu Židů. Dílna pro rodiče s dětmi od 6 let.

■ 29. 3.: **Hilsnerova aféra v historickém, náboženském a socio-kulturním kontextu**. Přednáška Mgr. Kristýny Kuboňové, navazující na únorovou přednášku „Kořeny antisemitismu v českých zemích“.

■ 31. 3.: **Poslední nástupiště – brněnské transporty Židů v letech 1941–1945**. Přednáška Mgr. Táni Klementové, která volně navazuje na přednášku „Příprava brněnských židovských transportů“ z října.

■ V měsíci březnu můžete v sále zhlédnout obrazy pražského výtvarníka Václava Lamra nazvanou **Biblické obrazy**.

VÝZVY ZPRÁVY INZERCE

LAUDEROVY ŠKOLY

■ **Tu bi-švat:** V úterý 18. 1. proběhla odpoledne oslava svátku Tu bi-švat společně s rodiči a přáteli školky Gan Jehuda.

První stupeň LŠ oslavil svátek Tu bi-švat během čtvrtčního dopoledne. Nejprve si děti s třídními učitelkami nastudovaly různé informace o všech sedmi družích plodin a poté v sedmi skupinách soutěžily v odhadování správných odpovědí.

■ **Zkoušky nanečisto:** S nebývale velkým zájmem studentů se setkaly přijímací zkoušky nanečisto, které se uskutečnily 14. února. Nejlepší řešitel získal knihu *Židovské Město pražské* (laskavý dar předsedy ŽOP F. Banyai) a bylo mu nabídnuto přijetí bez dalšího přijímacího řízení. Přijímací zkoušky se konají **22. 4.** Příhlášku je třeba podat do **15. 3.**

■ **Zápis do mateřské školy Gan Jehuda:** Zápis dětí do mateřské školy se uskuteční **16. března** od 14 hodin. Ve školce jsou otevřeny dvě třídy – rádi uvítáme děti od tří let až do předškolního věku. Více informací o činnosti školky je k dispozici na školním webu (lauder.cz). *hd, ip*

TU BI-ŠVAT KKL

■ Ve středu 19. 1. proběhl v budově Židovské radnice tubišvatový seder pořádaný českou pobočkou KKL. Sederu se zúčastnilo mnoho významných hostů, mezi nimi předseda ŽOP F. Banyai, zemský rabín E. Sidon, předsedkyně Poslanecké sněmovny M. Němcová či velvyslanec Státu Izrael J. Levy. Předsedkyně Poslanecké sněmovny spolu s panem velvyslancem předali čestné diplomy dárcům, kteří nemalými částkami přispěli na obnovu lesů v Izraeli.

Po celý rok vybírali žáci z páté třídy Laudеровých škol po celé škole do modrých kasiček KKL a po ukončení oslav byla celková částka – neuvěřitelných 11 200 Kč – předána ředitelce KKL v ČR paní Zoše Vyoralové. Ta všem dětem předala diplomy KKL. Díky patří opravdu všem malým i velkým dárcům, kteří přispěli na obnovu izraelských lesů. A technická poznámka: pokud posíláte na účet KKL peníze, zašlete laskavě i svou adresu, aby vám mohl být doručen diplom. Alespoň tímto způsobem bychom vám rádi vyjádřili vděčnost. Kontakt: KKL, Jáchymova 3, P 1, zosa@email.cz. *rs, zv*

SAREL

■ Zveme všechny na pomocnou brigádu do Izraele, program Sar el, a to od **15. 5.** na 14

dnů s možností prodloužení o týden a samostatného cestování. Veškeré informace podá: zosa@email.cz, event. 602 703 653.

Za Sochnut i KKL *Zoša Vyoralová*

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ SŽOV zve své členy a příznivce na setkání ve čtvrtek **10. března** v 10.00 hod. do 3. patra radnice Židovské obce v Praze. **Program:** promítání filmu *Touha po svobodě* (historie osudu Židů a vzniku Státu Izrael), gratulace našim jubilantům.

Ing. Jaroslav Poskočil, předseda

WIZO

■ Dne 19. ledna proběhly statutem stanovené volby, volba výboru, revizní komise a předsedkyně. Činnost WIZO bychom rády rozšířily. Přivítáme bohatší spolupráci a vzájemně informování o připravovaných akcích. Jedním z důvodů, proč se nám nezdáří zapojovat mladší ženy do našich aktivit, je jejich práce v jiných spolcích, jejichž náplň je jim bližší. Přesto nic nebrání, aby přišly mezi nás, a možná se tak časem podaří okruh naší činnosti proměnit.

WIZO jako jedna z prvních organizací začala počátkem devadesátých let na své akce zvat významné hosty. Zasloužila se o to dlouholetá předsedkyně ing. Zuzana Veselá, která péči o ženský spolek věnovala veškerý svůj volný čas. Proto se na volební schůzi usneslo jmenovat ji čestnou doživotní předsedkyní. Chtěla bych jí ještě jednou touto cestou srdečně poděkovat za vše, co pro židovské ženy na obci udělala.

Srdečně zveme všechny členky a nové zájemkyně na schůzi, která se bude konat **23. března** v 15 hodin v jídelně ŽOP.

Eva Kosáková, nová předsedkyně WIZO

KULTURA NA HAGIBORU

(Vinohradská 159, P10)

■ 8. 3. od 15.00: Literární odpoledne.

■ 9. 3. od 15.30: Vernisáž výstavy výtvarných artefaktů.

■ 16. 3. od 15.00: Purimová beseda s rabínem K. E. Sidonem.

■ 21. 3. od 14.00: Purim. Účinkují sbor Hagibor a tanec – Petr Velela.

■ 27. 3. od 15.00: Šarbilach – koncert symfonického orchestru Jaromíra Vogela.

KREISKY NA STRAHOVĚ

■ Pod názvem **Bruno Kreisky – humanista** připomene významného rakouského státníka další z **Kulturních ekumen**, které připravují Eugen a Zuzana Brikciusovi. Pořad se koná **11. dubna** od 18. 00 v Sále Boženy Němcové v Památníku písemnictví na Strahově, vystoupí tu mj. M. Pojar, B. Safarik, P. Brod, T. Vrba, V. Maidl a další hosté. *red*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme: pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 70 rokov, a pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 63 rokov. Dodatočne srdečne blahoželáme pani Zuzke Gejdošovej, nar. 19.2. – 50 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

Blahoželáme: pani Eva Belanová – 88 rokov; pán MUDr. Peter Bogner – 72 rokov; pán Fridrich Feldmar – 79 rokov; pani Zuzana Herzková – 84 rokov; pani Terézie Chorvátová – 89 rokov; pán Martin Javor – 65 rokov; pani RNDr. Anna Majerová – 84 rokov; pán Jozef Novan – 73 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 76 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 76 rokov; pán PhDr. Peter Salner – 60 rokov; pán Peter Schlessinger – 72 rokov; pani Lucia Siváková – 83 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 82 rokov; pani Marta Svátková – 94 rokov; pani MUDr. Anna Ševerová – 72 rokov, a pani Herta Tkadlečková – 80 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **březnu** oslavují narozeniny: pani Petra Balbinderová, nar. 19.3. – 48 let; pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 18 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 55 let; pani Anna Filkuková, nar. 21.3. – 26 let; pani Taťána Filkuková, nar. 13.3. – 65 let; pani Ella Franklová, nar. 13.3. – 89 let; pan Karel Lenda, nar. 25.3. – 63 let; pan Petr Mayer, nar. 31.3. – 64 let; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 64 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 55 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 60 let; pani Anežka Sofferová, nar. 15.3. – 88 let; pan Tomáš Tieber, nar. 22.3. – 69 let, a pani Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 96 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslavují: pan Ing. Robert Poskočil, nar. 2.3. – 45 let; pani Eva Vopatová, nar. 6.3. – 25 let; pan Vladimír Poskočil, nar. 14.3. – 79 let; pani Ota Vlčková, nar. 14.3. – 58 let; pani Kateřina Mastná, nar. 16.3. – 30 let; pani Helena Mráčková, nar. 20.3. – 37; pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 66 let; pan Milan Walter, nar. – 28.3. – 38 let, a pani Lucie Nachtigalová, nar. 10.3. – 39 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví narozeniny: pani Alžběta Vilkovíčková, nar. 2.3. – 97 let; pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 63 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3. – 88 let.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽNO KOŠICE

V **marci** oslaví: pán Mikuláš Spiegelnar. 9.3. – 91rok; pán Tibor Klima, nar. 18.3. – 89 rokov; pani Lívia Jakubovičová, nar. 21.3. – 87 rokov; pani Helena Martineková, nar. 9.3. – 86 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner, nar. 14.3. – 81 rok; pani Erika Jesenská, nar. 19.3. – 80 rokov, a pani Viera Dobrová, nar. 27.3. – 74 roky.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

Dodatečně gratulujeme našim **únorovým** jubilantům: pani Petra Špačková, nar. 2.2. – 30 let; pani Renée Dvořáková, nar. 13.2., a pan Jiří Červený, nar. 20.2. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

V **březnu** oslavují: pan Robert Poláček, nar. 21.3. – 97 let, a pan Egon Wiener, nar. 27.3. – 64 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví životní jubilea: pan Ludvik Cvrkál, nar. 20.3. – 44 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 5 let; pani Iveta Forejťová, nar. 8.3. – 38 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 75 let; pan Petr Papoušek, nar. 21.3. – 34 let; pani Olga Poláková, nar. 12.3. – 46 let; pan Pavel Repper, nar. 28.3. – 79 let, a pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 56 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **březnu** blahopřejeme pani Haně Olívkové, nar. 19.3. – 72 let, a panu Rudolfu Voznicovi, nar. 23.3. – 55 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narozeniny: Ing. Petr Weber, nar. 1.3. – 69 let; pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 49 let; pani Eva Termerová, nar. 12.3. – 75 let; pani Monika Kovářová, nar. 24.3. – 46 let, a pani Arnoštka Reichmanová, 30.3. – 74 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují: pani Eva Dušková, nar. 22.3. – 81 let; pan Petr Erben, nar. 20.3. – 90 let; pani Dagmar Goldscheiderová, nar. 30.3. – 89 let; pani Antonie Heřmanová, nar. 19.3. – 95 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 83 let; pani Veronika Klimánková, nar. 17.3. – 85 let; pan Miloš Kocman, nar. 17.3. – 89 let; pani Gréta Koutná, nar. 22.3. – 90 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 84 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 83 let; pan Rudolf Roubíček, nar. 13.3. – 85 let; pani Věra Saudková, nar. 27.3. – 90 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 89 let; pani Eva Vergeneirová, nar. 14.3. – 88 let, a pani Marta Josefa Vohryzková, nar. 18.3. – 90 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 22. 1. zemřela ve věku 43 let pani Hana Topinková. *Zichrona livracha.*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **marci** slávia narodeniny: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 63 roky; pán Tibor Róth, nar. 5.3. – 76 rokov, a pani Judita Färber-Rybárová, nar. 8.3. – 28 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví narozeniny naši členové: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 29 let; pani Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 53 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 70 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 39 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 63 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** blahopřejeme pani Evě Klimešové, pani Anně Ťupkové, pani Monice Danielové a panu Zdeňku Kubartovi.

Ad mea veesrim šana!

ZEMŘELA EVA ALTEROVÁ

Eva Alterová (1928–2010), roz. Krámerová, se narodila v Ostravě rodičům Victorii a Heinrichovi. Deportace do Terezína postihla její rodinu v r. 1943. Na podzim 1944 bylo rozhodnuto, že její maminka bude deportována na „východ“. Pani Alterová se proto přihlásila do transportu. V Osvětimi se už s matkou neshledala. Po několika týdnech byla přemístěna do tábora Oederan. Po válce se seznámila s Arthurem Alterem, hrdinou, který se Svobodou armádou prošel až do Československa. Vzali se v r. 1946 a v r. 1949 se vystěhovali do Izraele. V r. 1952 a 1957 se jim narodili synové Dov a Gabriel. Pracovala jako vedoucí kavárny a posléze se stala vedoucí kuchyně v domově pro seniory. Přežila svého syna Dova a svého manžela. Do konce života se těšila ze svých šesti vnoučat a tří pravnoučat. *if*

ÍRÁNSKÉ VÁLEČNÉ LODĚ

Izrael bedlivě sleduje situaci v Egyptě a kolem Suezského průplavu. Na základě egyptsko-izraelské mírové smlouvy Tiranou úžinou totiž od roku 1979 nesměly proplouvat íránské válečné lodě. Situace se změnila s pádem Mubarakova režimu. Dočasná vojenská vláda v Egyptě dala souhlas k tomu, aby 22. února kanálem proplula dvě taková plavidla. Izrael reagoval slovy o íránské provokaci. Dle komentátorů může Írán ze změny režimu v Egyptě (a dalších arabských zemích) jen profitovat: nové režimy budou mít slabší vazby na Spojené státy a těžko se rychle shodnou na společném a rázném postupu vůči Ahmadínezádově vládě.

LIBYE A LIDSKÁ PRÁVA

Americký židovský výbor (AJC) vyzval Generální shromáždění OSN, aby vzhledem ke Kaddáfího násilným represím demonstrantů pozastavilo členství Libye ve Výboru pro lidská práva. „To, že Kaddáfího režim použil proti demonstrantům mohutnou brutální sílu, je výsměchem Výboru pro lidská práva OSN,“ prohlásil ředitel David Harris. Libye se stala členem výboru před rokem, byla zvolena 155 členy ze 192. Již tehdy představitelé AJC protestovali s tím, že „země by měla být spíše předmětem zkoumání výboru a nikoli jeho aktivním členem“.

ŽIDÉ V TUNISU

Židovský tiskový servis (www.ztis.cz) mj. informuje o tom, že v souvislosti s nepokoji v Tunisku a s protizidovskými demonstracemi se v půli února sešel šéf tuniské židovské komunity Roger Bismuth s tuniským premiérem Muhammadem Ghannúšim, aby s ním prodiskutoval otázky bezpečnosti. V pátek 11. 2. se totiž před hlavní synagogou v tuniské metropoli shromáždilo několik desítek muslimů, kteří provolávali antisemitská hesla. Již dříve postavila prozatímní tuniská vláda vojenské hlídky k židovským objektům, především na ostrově Džerba, kde sídlí asi 1100 z celkového počtu 1500 Židů v Tunisku.

JERUZALÉMSKÁ CENA

Letošní Jeruzalémskou cenu získal britský autor Ian McEwan, autor známý i u nás díky řadě českých překladů (*Betonová zahrada, Pokání, Černí psi, Nevinný, Cizinci ve městě* ad.). Převzal ji v únoru na knižním veletrhu v Jeruzalémě. Laureát byl v Anglii pod velkým tlakem propalestinských skupin, aby ocenění odmítl. Vyjádřil se k tomu v otevřeném dopise v listu *The Guardian*: „Myslím, že člověk by si měl své názory utvářet sám. Jsem pro dialog, angažovanost a hledání cest, jakými

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Synagoga v Džerbě. Foto archiv.

může literatura (a především próza) se svou schopností pronikat do myslí lidí přesahovat politické různice.“

NEMÁM ČAS STÁRNOUT

New York Post informoval, že devětašedesátiletá vnučka jidiš spisovatele Šoloma Alejchema Bella Kaufmanová povede v březnu kurz s názvem *Šest týdnů smíchu*. Přednášky a semináře se uskuteční na Hunter College v New Yorku, kde Kaufmanová sama studovala literaturu, a soustředí se na práci s texty Š. Alejchema. Vnučka známého autora je také spisovatelka – roku 1965 vydala úspěšný autobiografický román *Nahoru po schodišti dolů* (Up the Down Staircase), který byl i zfilmován. V květnu oslaví sté narozeniny. „Mám tolik práce, že nemám čas stárnout,“ prohlásila.

FILMOVÝ FESTIVAL V BERLÍNĚ

Na letošním již 61. ročníku mezinárodního filmového festivalu Berlinale se opět prosadily izraelské filmy či filmy s židovskou tematikou. Dokument s názvem *V podzemním království* natočila Britta Wauerová a pojednává o rozsáhlém východoberlínském hřbitově Weissensee. Další ocenění získal snímek pro děti *Mabul* – příběh dvou bratrů, z nichž jeden trpí autismem. Festivalovou cenu za kameru obdržela šestaosmdesátiletá izraelská filmová průkopnice Lia van Leer, zakladatelka Izraelského filmového archivu a cinemateky v Haifě a v Jeruzalémě. K hraným fil-

mům s židovskou tematikou patřil *Můj nejlepší nepřítel* režiséra W. Murnbergera, který se pokusil zachytit dobu holokaustu „s humorem“.

TYGŘICE VERSUS JIDIŠE MAMME

Zajímavou debatu amerických čtenářek rozproudil úryvek z nové knihy právničky, profesorky na Yaleově univerzitě Amy Chuaové, který uveřejnila v lednu v deníku *The Wall Street Journal*. Kniha se jmenuje *Bojová hymna matky tygřice* a zabývá se v ní výchovnými metodami. „Spousta lidí se diví, jak je možné, že čínští rodiče vychovávají stereotypně úspěšné děti. Zajímavé je, co ti rodiče dělají, aby vyprodukovali tolik matematických génů a záračných hudebníků, jak se žije uvnitř takové rodiny a zda by to dokázali i oni. Mohu jim to říct, protože jsem tím prošla. Moje dcery Sophie a Louisa nikdy nesměly například: zůstat přes noc u kamarádek; domluvit se odpoledne na hraní; účinkovat ve školní hře; sčítat si na to, že neúčinkují ve školní hře; dívat se na televizi nebo hrát počítačové hry; vybrat si samy, co chtějí dělat jako mimoškolní činnost; dostat horší známku než áčko; být jiné než nejlepší ve všech předmětech kromě tělocviku a dramatické výchovy; hrát na jiný nástroj než klavír nebo housle; nehrát na klavír nebo housle.“

Její tvrzení vzbudila bouřlivou odezvu (údajně nejčilejší v historii *WSJ*). V opozici vůči „tygřím“ postupům se ozvala například americká židovská autorka Ayelet Waldmanová, která naopak nechává své děti spát u kamarádů, nenutí je hrát na klavír ani housle a počítačové hry jí nevadí. I ona ponouká své potomky k tvrdší práci; rozdíl mezi ní a tygřicí ale spočívá v tom, že poté kvůli svým pobídkám „vyplývá spoustu mateřské energie na pocitech viny a lítosti“. *am*

רוש חודש
רוש חודש

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s.r.o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s.r.o., P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2011.

Cena 15 Kč (0,90 €)